Audit Financiar, XXI, Nr. 4(172)/**2023**, *581-611*
ISSN: 1583-5812; ISSN on-line: 1844-8801

Lucrare prezentată la al VIII-lea Congres al profesiei de auditor financiar din România

De la declarația nefinanciară la raportarea privind durabilitatea:

noi provocări pentru analiştii şi auditorii financiari

Prof. univ. dr. Maria NICULESCU, România
Prof. univ. emerit Alain BURLAUD, Franța

Vă rugăm să citați acest articol astfel:
Niculescu, M., Burlaud, A. (2023), From Non-Financial Disclosure to Sustainability Reporting: New Challenge for Financial Analysts and Auditors, *Audit Financiar*, vol. XXI, no. 4(172)/2023, pp. 685-714,
DOI: 10.20869/AUDITF/2023/172/022

Link permanent pentru acest document:
http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2023/172/022
Data primirii articolului: 7.06.2023
Data revizuirii: 1.08.2023
Data acceptării: 31.10.2023

Rezumat

În contextul crizelor ecologice şi societale recurente, instituțiile europene s-au angajat în promovarea dezvoltării durabile care să răspundă nevoilor generațiilor actuale şi viitoare, oferind, în acelaşi timp, noi oportunități de ocupare a forței de muncă, de investiții şi de creştere economică. Aceste angajamente reprezintă principiul director al politicilor şi strategiilor europene privind finanțarea creşterii durabile, a tranziției verzi şi a construirii unei economii în serviciul cetățenilor. Ele au fost transpuse progresiv într-un număr semnificativ de reglementări europene, inclusiv în cele privind publicarea de informații de către anumite categorii de actori economici şi financiari. Importanța schimbărilor de paradigmă alimentează reflecția privind raportul dintre noile reglementări şi realitatea socială în care, şi asupra căreia trebuie să acționeze. Noile reglementări se referă în special la: REGULAMENTUL (UE) 2019/2088 al Parlamentului European şi al Consiliului privind informațiile privind durabilitatea în sectorul serviciilor financiare; REGULAMENTUL (UE) 2020/852 al Parlamentului European şi al Consiliului privind instituirea unui cadru care să faciliteze investițiile durabile şi de modificare a Regulamentului (UE) 2019/2088 (Regulamentul Taxonomie); DIRECTIVA (UE) 2022/2464 a Parlamentului European şi a Consiliului de modificare a Regulamentului (UE) nr. 537/2014, a Directivei 2004/109/CE, a Directivei 2006/43/CE şi a Directivei 2013/34/UE în ceea ce priveşte raportarea privind durabilitatea de către întreprinderi.

Înscriindu-se în cadrul preocupărilor europene şi internaționale de durabilitate, acest articol este un document de reflecție privind evoluțiile, cu precădere conceptuale, axiologice şi substanțiale generate de Directiva (UE) 2022/2464 şi traducerea lor în inovații juridice şi practice. Pe baza unor cercetări ample din literatura de specialitate şi din legislația europeană, a analizei de conținut şi a analizei secundare a numeroase studii ştiințifice în domeniu, contribuția autorilor se concentrează asupra semnificației şi implicațiilor schimbării sintagmei "informații nefinanciare" în "informații privind durabilitatea", precum şi asupra noului raport dintre drept şi realitatea socială, creat de Directiva (UE) 2022/2464.

Autorii pleacă de la ipoteza că astfel de clarificări constituie o condiție prealabilă pentru punerea în aplicare a acestei directive, dar şi pentru transformarea cu succes a anumitor profesii asupra cărora are consecințe

considerabile, printre care cele de analişti şi auditori financiari. Aceasta necesită, în acelaşi timp, schimbări în amonte în învățământul universitar şi în educația permanentă, dar şi în programele de cercetare.

***Cuvinte cheie**: informații nefinanciare; raportarea privind durabilitatea; dubla materialitate; lanț de valoare; performativ;*

***Clasificare JEL**: M41, M42, Q52.*

1. Cadrul teoretic de referință

Grupul interguvernamental privind schimbările climatice (IPCC) defineşte "dezvoltarea durabilă" ca fiind: *"Dezvoltare care răspunde nevoilor generațiilor actuale fără a compromite capacitatea generațiilor viitoare de a-şi satisface propriile nevoi"*[1]. Durabilitatea este definită ca *"un proces dinamic care garantează persistența sistemelor naturale şi umane într-o manieră echitabilă"*[2]. Aceste definiții nu au apărut *ex nihilo,* ci sunt rodul unui lung proces de conştientizare care a durat aproape două secole. Pentru a înțelege această maturizare a ideilor care a generat multe controverse, a inspirat o diversitate de teorii şi a dat naştere treptat unei noi legislații, este necesar să se retraseze geneza şi evoluția lor.

1.1. Teorii avangardiste

Înainte ca termenul de "*dezvoltare durabilă*" să devină un concept oficial, ideea imposibilității creşterii nelimitate fusese deja teoretizată de Thomas Malthus în 1798. El opunea creşterea populației, de dublare o dată la 25 de ani, la limitarea naturală a pământurilor disponibile pentru hrănirea acestei populații, agravată de randamentele descrescătoare şi de faptul că cele mai bune terenuri erau deja exploatate. Prin urmare, singurul remediu posibil era controlul naşterilor[3], în special în rândul celor mai săraci[4]. Dar revoluția industrială a invalidat teoria randamentelor descrescătoare a lui Malthus.

Ideea unui dezechilibru dintre nevoi şi resursele disponibile a câştigat teren. Astfel, Theodore Roosevelt, om de stat american, declara în discursul său de la Conferința de conservare a faunei sălbatice din 1908, de la Washington: "*Avem o datorie față de natură şi trebuie să dăm socoteală pentru modul în care o achităm în fiecare zi*". În 1909, într-o declarație adresată Senatului SUA, el apăra ideile de sustenabilitate şi responsabilitate, chiar dacă termenul de "dezvoltare durabilă" nu a fost folosit: *"Odată cu creşterea constantă a populației şi creşterea şi mai rapidă a consumului, poporul nostru va avea nevoie de cantități mai mari de resurse naturale (...) Dacă în această generație distrugem resursele de care vor avea nevoie copiii noştri, dacă reducem capacitatea pământului nostru de a susține populația, noi reducem nivelul de trai, chiar privăm generațiile viitoare ale acestui continent de dreptul la viață."*

În 1972, Clubul de la Roma, un grup de reflecție apropiat de Organizația pentru Cooperare şi Dezvoltare Economică (OCDE), care reunea oameni de ştiință, economişti, funcționari guvernamentali şi industriaşi din 52 de țări, a publicat *Raportul privind limitele creşterii*, cunoscut şi sub numele *de Raportul Meadows*, după cei doi autori principali ai săi. Introducerea începe cu un citat din Maha Thray Sithu U Thant, Secretarul General al Organizației Națiunilor Unite (ONU) la acea vreme, care declara în 1969: "*Nu vreau să dramatizez, dar singura concluzie pe care o pot trage din informațiile pe care le dețin este că au mai rămas abia zece ani pentru ca națiunile membre ale ONU să uite vechile lor certuri şi să-şi unească forțele pentru a pune capăt cursei înarmării, pentru a salva mediul, pentru a frâna expansiunea demografică şi pentru a da impulsul necesar dezvoltării regiunilor cel mai puțin privilegiate. Dacă nu se va ajunge la un astfel de acord în următoarele decenii, mă tem că problemele pe care le-am ridicat vor fi atât de mari încât va fi total imposibil să le depăşim*"[5].

Această teamă de o creştere exponențială a populației, aflată la baza predicțiilor lui Malthus, este ilustrată de metafora nufărului. "*Un nufăr pe un iaz îşi dublează suprafața în fiecare zi. Ştiind că este nevoie de 30 de zile pentru a acoperi întregul iaz, sufocând astfel toate formele de viață acvatică, se ridică întrebarea: când va acoperi*

[1] Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) (2014), Fifth Assessment Report (AR5) Glossary. https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/ipcc_wg3_ar5_annex-i.pdf*), p. 133.*

[2] *Ibid.*

[3] Malthus, T. R. (1992), *Essai sur le principe de population*, Paris, Flammarion. Première édition en anglais: 1798.

[4] *Malthus a fost un pastor care nu anvizaja decât abstinența pentru a limita naşterile. Cerea mult umanității...*

[5] Meadows D.H., Meadows D.L., Randers J., Behrens, W. W. III (1972), *The limits to growth: a report for the Club of Rome's project on the predicament of mankind,* New York, Universe Books, p. 17 (https://collections.dartmouth.edu/teitexts/meadows/diplomatic/meadows_ltg-diplomatic.html#pg-17).

jumătate din iaz, ultima limită pentru a acționa?"[1]. Intuitiv, cineva ar fi tentat să răspundă că termenul limită este de 15 zile. Dar fiind o creştere exponențială, jumătate din iaz este acoperit după 29 de zile şi apoi mai este doar o zi pentru a ajunge la punctul fără întoarcere, deoarece iazul va fi complet acoperit în a 30-a zi.

Raportul privind limitele creşterii merge dincolo de limitele subliniate de Malthus, care a fost preocupat doar de capacitatea pământului de a satisface nevoile alimentare, integrând poluarea mediului şi epuizarea resurselor naturale neregenerabile. Soluțiile propuse vizează, prin urmare, controlul naşterilor pentru a neutraliza creşterea foarte rapidă a populației lumii, dar şi o schimbare a modelului industrial pentru a economisi resursele naturale neregenerabile şi pentru a reduce poluarea. Clubul de la Roma, spre deosebire de Malthus, a pledat pentru o schimbare ale cărei costuri şi beneficii să fie distribuite în mod echitabil, pentru a făuri o societate stabilă. Ideea de dezvoltare durabilă este prezentă, dar termenul nu este folosit. Raportul conceptualizează noțiunea de "*echilibru global*", caracterizat printr-o populație şi un capital (cu accepțiunea de investiții), în esență stabile, forțele care tind să le crească sau să le diminueze fiind atent echilibrate şi în concordanță cu sistemul de valori al societății[2]. Raportul[3] include, de asemenea, aspecte legate de progresul ştiinței într-o lume industrializată[4], care invalidează teoria randamentelor descrescătoare a lui Malthus.

Perspectiva unui dezechilibru între nevoile reale sau percepute şi disponibilitatea diferitelor resurse care urmează să fie consumate a devenit evidentă pentru un public larg, afectat în viața sa de zi cu zi, odată cu primul şoc petrolier din 1973, după războiul de Yom Kippur şi cu embargoul asupra țițeiului decretat de Organizația Țărilor Exportatoare de Petrol (OPEC). Al doilea şoc petrolier, în 1979, după revoluția iraniană şi războiul Iran-Irak, a precipitat această conştientizare a unui dezechilibru care nu putea decât să se agraveze. În 1983, Secretarul General al Organizației Națiunilor Unite i-a încredințat lui Gro Harlem Brundtland crearea Comisiei Mondiale pentru Mediu şi Dezvoltare, care a publicat în 1987 un raport intitulat *Viitorul nostru comun*[5], cunoscut sub numele de *Raportul Brundtland*. Pentru prima dată, el a teoretizat conceptul de "dezvoltare durabilă" ca fiind "*satisfacerea **nevoilor de bază** pentru toți şi, pentru fiecare, posibilitatea de a aspira la o viață mai bună. (...) Pentru a răspunde nevoilor de bază, trebuie nu numai să se asigure creşterea economică în țările în care majoritatea populației trăieşte în sărăcie, ci trebuie să se facă astfel încât cei mai săraci să poată beneficia în mod just de partea din resurse care le-ar permite creşterea economică(...). Bogații trebuie să adopte un stil de viață care să respecte limitele ecologice ale planetei. (...) O creştere prea mare a populației poate creşte presiunea asupra resurselor şi împiedica îmbunătățirea nivelului de trai. Prin urmare, dezvoltarea durabilă este posibilă numai dacă demografia şi creşterea evoluează în armonie cu **potențialul productiv al ecosistemului** (...). Dezvoltarea durabilă nu este o stare de echilibru, ci mai degrabă un proces de schimbare (...). Trebuie făcute alegeri dureroase*"[6]. Mai mult, raportul precizează că: *"Dezvoltarea durabilă înseamnă să ne străduim să răspundem nevoilor prezentului, fără a compromite capacitatea de a le satisface pe cele ale generațiilor viitoare*"[7].

Această definiție este extrem de complexă. Ea introduce noțiunea de "*nevoi de bază*", recunoscând în acelaşi timp că acestea au o determinare socială şi culturală. Dar satisfacerea acestor nevoi se extinde la toată lumea şi presupune sacrificii din partea celor mai bogați, respectiv un control al creşterii demografice. Dezvoltarea durabilă nu exclude creşterea economică, dimpotrivă o presupune, deoarece *"o lume în care sărăcia şi nedreptatea sunt endemice va fi întotdeauna supusă crizelor ecologice şi altor crize*[8]". În cele din urmă, definiția introduce conceptul de "*potențial productiv al ecosistemului*", care presupune un echilibru între multitudinea de constrângeri cu care se confruntă omenirea.

1.2. Controverse ale economiştilor

În ciuda avertismentelor menționate mai sus, ştiințele economice şi de gestiune nu au propus întotdeauna răspunsuri adecvate la provocările dezvoltării durabile.

---

1 Delaunay, J. (1972), *Halte à la croissance? Enquête sur le Club de Rome*, Paris, Fayard, p. 5

2 Idem, p. 277

3 Raportul "Limitele creşterii" a fost actualizat de echipa Meadows în 2004; Meadows, D. H., Meadows, D. L., & Randers, J. (2004). The limits to growth: The 30-year update. White River Junction, VT: Chelsea Green Publishing Co. https://www.peakoilindia.org/wp-content/uploads/2013/10/Limits-to-Growth-updated.pdf

4 *Idem,* p. 278 et 281

5 Brundtland G. H. (1987), *Notre avenir à tous*, Nations-Unies, (https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf)

6 Idem, paragrafele 4, 28, 29, 30.

7 Idem, paragraf 1

8 Idem, paragraf 4

Una dintre teoriile economice fundamentale, cea a reglementării, şi-a găsit concretizarea în evoluția capitalismului şi, în special, în "marea transformare" a acestuia de la sfârşitul anilor '70: neoliberalismul, care a succedat capitalismului industrial. *"Realitatea acestei transformări este de netăgăduit. Este atestată de (...) controlul capitalului, al forței de muncă salariale şi al banilor. Aici se decid investițiile şi creşterea (...)"*[1]. Teoria neoliberală, promovată mai ales de Şcoala de la Chicago, în special de Milton Friedman, a dominat a doua jumătate a secolului al XX-lea şi începutul secolului XXI. Acesta a inspirat politici publice, precum şi programele de ajustare structurală în contextul aşa-numitului "Consens de la Washington", puse în aplicare, cu rezultate extrem de contestate, de către instituțiile de la Bretton Woods. Încrederea oarbă în forțele pieței, ca regulator global, şi concentrarea capitalului la scară planetară, fără egal în istoria capitalismului, au condus la consecințe dramatice în ceea ce priveşte polarizarea bogăției, creşterea inegalităților, dar şi exploatarea anarhică a resurselor. In concepția lui Milton Friedman, *„responsabilitatea exclusivă a unei întreprinderi este de a-şi folosi resurse şi a se implica în activități menite să-i crească profiturile, cu condiția de a respecta regulile jocului, adică cele ale unei competiții deschise şi libere, fără înşelăciune sau fraudă"*[2]. Astfel de teorii sunt la originea *"cererilor excesive de profit, cum ar fi celebrul ROE (rentabilitatea capitalurilor proprii) de 15% sau mai mult"*[3].

În opoziție cu teoriile neoliberale, la sfârşitul secolului al XX-lea, Amrtya Sen, deținător al Premiului Băncii Suediei în ştiințe economice, atrăgea atenția asupra faptului că economia a favorizat acumularea de bunuri şi servicii, fără a avea grijă de drepturile şi capacitățile indivizilor[4]. Prin introducerea noțiunii de *"capabilitate",* el consideră că sărăcia trebuie analizată din punct de vedere al libertății de acțiune şi al capacității de a acționa, deci dincolo de aspectele monetare. Sub influența tezei sale, PNUD a propus ca instrument de măsurare "*Indicele dezvoltării umane*", care combină trei "capacități" considerate esențiale: sănătatea (speranța de viață), educația (rata de alfabetizare) şi resursele monetare (PIB/cap de locuitor în PPC)[5] în evaluarea dezvoltării la nivel internațional. Aceste propuneri se reflectă în prezent în diferite modele de reporting[6] privind realizarea Agendei 2030.

Alte teorii, mai recente, subliniază rolul factorilor sociali şi de mediu în dezvoltarea umană şi echilibrul planetei. Astfel, omul de ştiință suedez Johan Rockstrom, cunoscut pentru activitatea sa în domeniul sustenabilității, a stabilit nouă praguri care nu trebuie depăşite pentru a menține echilibrul planetei: schimbările climatice; pierderea biodiversității; perturbarea ciclului azotului şi fosforului; schimbarea destinației solului; acidificarea oceanelor; epuizarea stratului de ozon; poluarea aerului; utilizarea apei potabile; poluarea chimică[7]. Unele dintre aceste praguri constituie, de asemenea, repere pentru factorii de durabilitate integrate în reglementările europene.

Economista britanică Kate Raworth, autoarea teoriei "Doughnut" (economia de tip „gogoaşă"), pledează pentru necesitatea regândirii economiei, luând în considerare atât satisfacerea nevoilor umane de bază, cât şi capacitatea limitată a Terrei de a le satisface. Conform acestei teorii, o lume dreaptă şi durabilă trebuie să fie situată în spațiul[8] dintre limitele exterioare, exprimate prin limitele planetare, şi limitele interne, exprimate prin drepturile omului, esențiale pentru demnitatea lor.

Aceste exigențe de schimbare au găsit, de asemenea, o anumită concretizare şi în ştiința managementului. Celebra *Teorie a Agenției*, care dezvoltă relația de agenție[9] dintre acționar (principalul) şi agent (managerul), este înlocuită treptat de *Teoria părților interesate*, conform căreia o multitudine de actori sunt afectați de activitățile unei companii, fie direct pornind pe la relațiile contractuale (angajați, furnizori, clienți), fie indirect, prin impactul pe

[1] Aglietta M. (2004), *Régulation et crises du capitalisme*, Paris, Odile Jacob, 1997; R. Boyer, Théorie de la régulation : les fondamentaux, Paris, La Découverte.

[2] Afirmație apărută într-un articol din *New York Times Magazine* pe 13 septembrie 1970. (https://www. nytimes.com/1970/09/13/archives/a-friedman-doctrine-the-social-responsibility-of-business-is-to.html)

[3] Orléan, A. (2013), « Le néolibéralisme entre théorie et pratique, Entretien avec André Orléan », *Cahiers philosophiques*, n° 133, p. 9-20

[4] Sen, A. (2003), *Un nouveau modèle économique. Développement, justice, liberté*, Paris, Odile Jacob

[5] PPC semnifică paritatea puterii de cumpărare

[6] În limba franceză, echivalentul este "rapport", dar termenul "reporting" din limba engleză este mai frecvent utilizat în lumea afacerilor.

[7] Rockström, J.(2021) *et al.*: *Breaking Boundaries: The Science Behind our Planet*, DK

[8] Raworth, K. (2018), *La théorie du donut : l'économie de demain en 7 principes*, Paris, Ed. Plon.

[9] Jensen, M. C. & Meckling, W. H. (1976), "Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure". *Journal of Financial Economics*, Volume 3, Issue 4, October, p. 305-360

care aceste activități îl au asupra mediului lor[1]. Mai recent, principiul dublei materialități (vezi § 3.1.1.2.), care stă la baza normalizării europene a raportării privind durabilitatea, face trimitere la factorii cheie de decizie, axați atât pe performanța financiară a întreprinderii, cât şi pe impactul său asupra mediului social şi natural.

1.3. Impulsul dat de organizațiile internaționale şi de societatea civilă

Angajamentul față de dezvoltarea durabilă este una dintre prioritățile Organizației Națiunilor Unite. Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă a ONU, adoptată în 2015, reflectă creşterea gradului de conştientizare la nivel mondial cu privire la faptul că un model de dezvoltare durabilă pentru generațiile actuale şi viitoare este cea mai bună cale de eradicare a sărăciei şi de protejare a planetei. Toate celelalte organizații internaționale, precum şi țările semnatare ale Agendei 2020, sprijină Organizația Națiunilor Unite în realizarea celor 17 Obiective de Dezvoltare Durabilă. Astfel, România a adoptat recent Strategia Națională de Dezvoltare Durabilă la orizontul 2030 (NSDDR 2030), iar Franța, Strategia sa națională în domeniul biodiversității, complementară altor strategii sectoriale, ca expresie a angajamentelor naționale în atingerea obiectivelor universale.

La alertele cercurilor ştiințifice şi organizațiilor internaționale se adaugă şi cele ale societății civile şi organismelor de cult. Menționăm, printre altele, intervenția uneia dintre cele mai înalte autorități religioase şi morale, Papa Francisc, care a publicat în 2015 o enciclică "*Despre îngrijirea casei noastre comune*", *Laudato si'*. Această scrisoare solemnă a Papei adresată tuturor membrilor Bisericii universale nu este menită să se ocupe de dezbaterea ştiințifică, ci să plaseze noțiunea de dezvoltare durabilă în contextul social şi etic al unei civilizații, care ar putea merge spre propria pieire, adăugându-i o dimensiune morală şi religioasă[2].

"*După o perioadă de încredere irațională în progres şi în capacitatea umană, o parte a societății intră într-o fază mai mare de conştientizare*"[3]. *Provocarea urgentă de a salva casa noastră comună include preocuparea de a uni întreaga familie umană în căutarea unei dezvoltări durabile integrale, pentru că ştim că lucrurile se pot schimba*"[4].

Papa subliniază legătura dintre tehnologie, producția şi consumul de bunuri şi societate. "*Obiectele produse de tehnologie nu sunt neutre, pentru că creează un cadru care sfârşeşte prin a condiționa stilul de viață şi orientează posibilitățile sociale în concordanță cu interesele grupurilor de putere determinate. Unele alegeri care par pur instrumentale sunt, în realitate, alegeri cu privire la tipul de viață socială pe care dorim să o dezvoltăm. (...) Paradigma tehnocrată a devenit atât de dominantă încât este foarte dificil să-i ignori resursele şi este şi mai dificil să le foloseşti fără a fi dominat de logica lor. (...) Omul care posedă tehnica ştie că (...) miza tehnicii nu este nici utilitatea, nici bunăstarea, ci dominația*"[5].

Se ridică în acest caz întrebarea dacă, în fața acestei puteri, există o contra-putere? Papa este foarte critic în această privință. *"Slăbiciunea răspunsului politic internațional este izbitoare".* Totuşi, *"pentru a face față problemelor fundamentale, (...) un consens global devine indispensabil*", întrucât "*politica şi mediul de afaceri reacționează încet, fără a fi la înălțimea provocărilor globale. (...) Umanitatea erei postindustriale va fi probabil considerată una dintre cele mai iresponsabile din istorie*"[6].

Poate atunci piața să reglementeze externalizările rezultate din activitățile umane? Potrivit Papei, *"piața nu garantează în sine dezvoltarea umană integrală sau incluziunea socială"* [7]. "Mediul este unul dintre acele bunuri pe care mecanismele pieței nu sunt capabile să le apere sau să le promoveze în mod adecvat. Dacă "*piața tinde să creeze un mecanism consumerist compulsiv şi obsesiv"*, mişcările consumatorilor pot determina schimbarea stilului de viață prin exercitarea de presiuni asupra celor care dețin putere politică, economică şi socială[8]. "*Cumpărarea nu este doar un act economic, ci întotdeauna şi un act moral*" [9]. Cu toate acestea, probabil că Papa nu-şi face prea multe iluzii.

---

1 Freeman, R.E. (1984), *Strategic Management: A Stakeholder Approach*, Cambridge University Press.

2 „catolic" înseamnă „universal" în limba greacă.

3 Lettre Encyclique (2015), *Laudato si' Sur la sauvegarde de la maison commune,* le Saint Siège, paragraf 19. (https://www.vatican.va/content/francesco/en/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_enciclica-laudato-si.html)

4 Idem, paragraf 13

5 Idem, paragrafele 107, 108

6 Idem, paragrafele 54, 164, 165

7 Idem, paragraf 109, citat după Benoît XVI, Lett. enc. *Caritas in veritate* (29 juin 2009), n. 35 : *AAS* 101 (2009), 671.

8 Idem, paragraf 190, citat după Conseil pontifical « Justice et Paix », *Compendium de la Doctrine Sociale de l'Eglise*, n. 470.

9 Idem, paragraf 206, Benoît XVI, Lett. enc. *Caritas in veritate* (29 juin 2009), n. 66 : *AAS* 101 (2009), 699.

2. Trecerea de la informația nefinanciară la informația privind durabilitatea: semnificația şi implicațiile schimbării de sintagmă

Durabilitatea se află de mult timp în centrul proiectului Uniunii Europene, deoarece dimensiunea sa socială şi cea de mediu figurau deja în tratatele de creare a Uniunii. În conformitate cu articolul 11 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE), "*Cerințele de protecție a mediului sunt integrate în definirea şi punerea în aplicare a politicilor şi acțiunilor Uniunii, în special în vederea promovării dezvoltării durabile"*[1]. De asemenea, un număr important de articole se referă la drepturile sociale fundamentale (articolele 151-166, articolul 8 etc.), la respectarea Cartei sociale europene (Turin, 1962), a Cartei europene a drepturilor sociale fundamentale etc.

Instituțiile europene şi-au exprimat în mod repetat îngrijorarea cu privire la consecințele din ce în ce mai dăunătoare ale schimbărilor climatice şi ale epuizării resurselor asupra vieții pe planetă. În ultimii ani, în special în contextul crizei provocate de pandemia Covid 19, acestea s-au angajat să promoveze un mod de dezvoltare care să răspundă nevoilor generațiilor actuale şi viitoare, oferind în acelaşi timp noi oportunități pentru ocuparea forței de muncă, investiții şi creştere economică[2], angajamente care reprezintă principiul călăuzitor al politicilor şi strategiilor europene. Printre acestea se numără *Planul de acțiune: finanțarea creşterii durabile*[3], *Pactul verde european*[4], care reprezintă noua strategie de creştere a Uniunii, şi *Strategia pentru finanțarea tranziției către o economie durabilă*. [5] Aspectele legate de durabilitate fac obiectul unui număr semnificativ de reglementări europene, a căror dinamică şi conținut sunt în concordanță cu realitatea socială, în care, şi asupra căreia, trebuie să acționeze. În acest context, legiuitorul european a acordat o atenție deosebită publicării informațiilor privind durabilitatea de către anumite categorii de societăți, a căror disponibilitate, relevanță, comparabilitate şi fiabilitate reprezintă o condiție prealabilă pentru realizarea obiectivelor strategice europene.

Recenta Directivă (UE) 2022/2464 din decembrie 2022 privind raportarea în materie de durabilitate de către întreprinderi a modificat Directiva contabilă 2013/34/UE[6], mai precis dispozițiile acesteia privind publicarea de informații nefinanciare, introduse prin Directiva 2014/95/UE[7]. Această schimbare este un răspuns la noile cerințe de îmbunătățire a comunicării de către întreprinderi a informațiilor sociale şi de mediu, de a le face mai transparente, mai fiabile şi mai relevante, pentru a servi drept pârghii pentru tranziția către o economie mai durabilă şi mai favorabilă incluziunii. Directiva 2014/95/UE a intrat în vigoare în 2016 şi s-a aplicat pentru prima dată în 2018 pentru exercițiul financiar 2017. A fost transpusă în legislația națională românească de OMFP Nr. 1938/2016[8], iar în legislația franceză prin Ordonanța nr. 2017-1180 din 19 iulie 2017[9]. La scurt timp după prima aplicare a Directivei (UE) 2014/95, în decembrie 2019, Comisia Europeană s-a angajat să revizuiască dispozițiile acesteia, într-unul dintre documentele de referință menționate anterior, Pactul verde european.

---

1 TFUE, *Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene*, versiunea consolidată (2012), aRt. 11, JY C326/47

2 COM(2018) 97 final, Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliul European, Consiliu, Banca Centrală Europeană, Comitetul Economic şi Social European şi Comitetul Regiunilor: *Plan de acțiune: Finanțarea creşterii durabile.*

3 *Ibid.*

4 COM(2019) 640 final Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliul European, Consiliu, Comitetul Economic şi Social European şi Comitetul Regiunilor: *Pactul verde european.*

5 COM(2021) 390 final Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliul European, Consiliu, Comitetul Economic şi Social European şi Comitetul Regiunilor: *Strategia de finanțare a tranziției către o economie durabilă.*

6 Directiva 2013/34/UE a Parlamentului European şi a Consiliului din 26 iunie 2013 *privind situațiile financiare anuale, situațiile financiare consolidate şi rapoartele conexe ale anumitor tipuri de întreprinderi*, de modificare a Directivei 2006/43/CE a Parlamentului European şi a Consiliului şi de abrogare a Directivelor 78/660/CEE şi 83/349/CEE ale Consiliului, denumită în continuare Directiva contabilă.

7 DIRECTIVA (UE) 2022/2464 a Parlamentului European şi a Consiliului *de modificare a Regulamentului (UE) nr. 537/2014, a Directivei 2004/109/CE, a Directivei 2006/43/CE şi a Directivei 2013/34/UE în ceea ce priveşte raportarea privind durabilitatea de către întreprinderi.*

8 Ordinul MFP Nr. 1938/2016 din 17 august 2016 de *modificare şi completare a anumitor norme contabile.*

9 Ordonnance n° 2017-1180 du 19 juillet 2017 *relative à la publication d'informations non financières par certaines grandes entreprises et certains groupes d'entreprises ; décret n° 2017-1265 du 9 août 2017 pris pour l'application de l'ordonnance n° 2017-1180 du 19 juillet 2017 relative à la publication d'informations non financières par certaines grandes entreprises et certains groupes d'entreprises.*

Angajamentele de revizuire, urmate de înlocuirea sa după cinci ani de aplicare cu o nouă directivă, ridică o serie de întrebări cu privire la cauzele, conținutul şi amploarea acestor modificări, dintre care reținem câteva, ce vor constitui firul conducător al reflecției noastre:

- Care este semnificația şi ce implicații are schimbarea de sintagmă "informații nefinanciare" în "informații privind durabilitatea"?;
- Care este noul raport dintre regulile de drept şi realitatea socială, creat de Directiva (UE) 2022/2464?;
- Care sunt noile provocări pentru analişti şi auditori?.

Pentru a răspunde la aceste întrebări, autorii propun un document de reflecție privind evoluțiile, cu precădere conceptuale, axiologice şi substanțiale, izvorâte din Directiva (UE) 2022/2464 şi traducerea acestora în inovații juridice şi practice. Autorii pleacă de la ipoteza că astfel de clarificări constituie o condiție prealabilă pentru punerea în aplicare a prezentei directive, dar şi pentru transformarea cu succes a anumitor profesii asupra cărora are consecințe considerabile, printre care cele de analişti şi auditori financiari. Reflecția lor se bazează pe o amplă documentare din literatura de specialitate şi din legislația europeană, pe analiza de conținut şi analiza secundară a numeroase studii ştiințifice în domeniu.

2.1. O schimbare de sintagmă purtătoare de sens

Directiva (UE) 2022/2464 marchează o ruptură față de Directiva (UE) 2014/95, în primul rând la nivel terminologic, prin înlocuirea sintagmei "informații nefinanciare" cu "informații privind durabilitatea". Considerentul 8 din directivă aduce următoarele argumente în favoarea acestei modificări:[1]

- inexactitatea termenului, întrucât adjectivul "nefinanciar" ar însemna că "*informațiile în cauză sunt lipsite de relevanță financiară"*;
- uzanțele unui număr important de organizații, inițiative şi practicieni care *"se referă la informații privind durabilitatea";*
- pertinența din ce în ce mai mare a acestui tip de informații pe plan financiar.

Totuşi, dincolo de aceste aspecte, se pot aduce şi alte argumente în favoarea acestei modificări de sintagmă. În primul rând, există o lipsă de consens cu privire la semnificația actuală şi definiția academică a termenului "informații nefinanciare". Foarte concludent în acest sens este studiul unui grup de cercetători francezi cu privire la conținutul publicațiilor din reviste de referință pe tema informațiilor nefinanciare, realizate între 1980 şi 2012. Potrivit autorilor, din cele 318 articole identificate, care conțin termenul "non-financiar"[2], *doar 14 dau o definiție a conceptului, în timp ce 56 nu-l definesc, dar dezvoltă cercetări sau reflecții bazate pe teme sau exemple suficient de clare şi detaliate pentru a ajuta la definirea acestuia. Celelalte texte (...) abordează aspecte legate de acest concept fără a oferi nicio definiție sau exemplu concret care ar putea contribui la clarificarea sa*"[3].

Cele 14 definiții, chiar dacă sunt diferite în ceea ce priveşte conținutul lor, promovează implicit ideea că noțiunea de informații nefinanciare se referă la informații prezentate în afara situațiilor financiare, prin urmare nu provin din contabilitate. Această abordare reflectă, de altfel, şi opinia FASB (Financial Accounting Standards Board) potrivit căreia informațiile nefinanciare sunt definite ca informații care nu sunt prezentate în situațiile financiare de bază, şi anume Bilanțul, Contul de profit şi pierderi, Situația fluxurilor de trezorerie şi anexele. Definiția propusă de autorii acestui studiu se bazează pe aceeaşi logică: "*informațiile nefinanciare acoperă toate informațiile cantitative sau calitative care sunt oferite în afara situațiilor financiare, care nu sunt produse de sistemele de informații contabile şi financiare şi care nu au o legătură directă şi uşor măsurabilă cu performanța financiară"* [4].

Fără a menționa conținutul termenului "nefinanciar", marea majoritate a definițiilor academice iau forma unor negații: "nu are legătură cu bilanțul", "care nu intră în domeniul de aplicare al situațiilor financiare", "în afara situațiilor financiare" etc. Această formulare este pe cât de vagă, pe atât de largă, deoarece acoperă aspecte legate de responsabilitatea socială a întreprinderilor/RSI, precum şi aspecte legate de rezultatele nefinanciare ale companiei, cum ar fi numărul de defecte, clasele de calitate, numărul şi preferințele consumatorilor etc. Inducând ideea că aspectele menționate nu au impact financiar, abordarea este înşelătoare atât pentru companie, cât şi pentru celelalte părți interesate.

[1] Directiva (UE) 2022/2464, *Considerentul 8*

[2] Protin, P., Gonthier-Besacier, N., Disle, Ch., Bertrand, F., Périer, S. (2014), « L'information non financière. Clarification d'un concept en vogue », *Revue française de gestion* 2014/5 (n° 242), p. 37-47.

[3] Idem, p. 39

[4] Idem, p. 45

Directiva (UE) 2014/95 are aceeaşi abordare. Informațiile nefinanciare contribuind, în spiritul acestei directive, la înțelegerea evoluției "*activității, a performanței, a situației întreprinderii şi a impactului activității sale, cel puțin în ceea ce priveşte aspectele de mediu, sociale şi de personal, respectarea drepturilor omului şi lupta împotriva corupției*". Informațiile solicitate în declarația nefinanciară vizau cinci domenii prioritare: modelul de afaceri, politicile legate de aspectele de mai sus, rezultatele acestor politici, riscurile, indicatorii de performanță nefinanciară[1].

Caracterul vag al termenului şi perspectiva abordării afectează relevanța, fiabilitatea şi comparabilitatea informațiilor şi, în consecință, calitatea raportării cu privire la aspectele sociale, de mediu şi de guvernanță, justificând schimbarea sintagmei. Față de termenul "informații nefinanciare", cel de "informații privind durabilitatea" se referă la o idee clară, purtătoare a unui sens precis, ce duce cu gândul la "persistența" lucrurilor, a sistemelor umane şi naturale. Legătura sa cu realitatea actuală şi reprezentarea în conştiința colectivă sunt, a priori, mai uşor perceptibile, mai ales în asociere cu urgențele sociale şi de mediu, cu provocările dezvoltării durabile.

2.2. O schimbare de sintagmă care face informația mai performativă

Directiva (UE) 2022/2464 se bazează, de asemenea, pe presupunerea implicită că informația este performativă: creează realitatea, modifică comportamentele. *"A spune înseamnă a face"*[2]. Ea opune enunțul constativ celui performativ[3]. Articolul 1, punctul 4 (§ 3) prevede că *"Întreprinderile mari şi întreprinderile mici şi mijlocii, cu excepția microîntreprinderilor (...) includ în raportul administratorilor informații care ajută la înțelegerea impactului întreprinderii asupra aspectelor de durabilitate, precum şi informații necesare pentru înțelegerea modului în care aspectele de durabilitate afectează dezvoltarea, performanța şi poziția întreprinderii".* Faptul de a enunța o astfel de politică constituie un angajament, o promisiune şi creează o obligație. Schimbarea de sintagmă este importată datorită efectelor sale simbolice, pentru că generează modificări în reprezentarea actorilor şi indivizilor[4].

Cu toate acestea, nici o declarație nu este performativă în sine. Performativitatea (realizarea predicțiilor discursului) necesită un angajament colectiv, implicând atât autorii "enunțului performativ", cât şi țintele acestor anunțuri. Directiva (UE) 2022/2464, prin semnificația, valoarea, conținutul şi statutul enunțurilor, face ca informațiile privind durabilitatea să fie mai performativă.

2.3. O schimbare incrementală de sintagmă

Tranziția de la sintagma "informații nefinanciare", la "informații privind durabilitatea" a fost progresivă, urmând logica gândirii europene care porneşte de la aspectele generale legate de construirea pieței unice europene durabile şi favorabile incluziunii, pentru a ajunge la propunerea de standarde europene de durabilitate cu o vocație globală. Această logică corespunde la nivel microeconomic cu cea a procesului decizional, care porneşte de la deciziile financiare şi opțiunile de investiții, la deciziile de exploatare. Modificările au fost asigurate în mod necesar de o manieră incrementală, pe trepte, ceea ce a condus la o evoluție a cerințelor de informare şi raportare. Astfel, documentele de politică generală precum Pactul verde european (2019) şi Planul de acțiune: Finanțarea creşterii durabile (2018), care stabileau obiectivul de a atinge neutralitatea climatică până în 2050, respectiv de redirecționare a fluxurilor de capital către investiții durabile, au fost urmate în 2019 de Regulamentul privind raportarea în materie de durabilitate în sectorul serviciilor financiare şi, în 2022, de Directiva privind publicarea informațiilor privind durabilitatea întreprinderilor.

Această modificare incrementală este evidențiată, printre altele, de frecvența cuvintelor-cheie "durabil" şi "durabilitate" în actele legislative europene legate de luarea în considerare a cerințelor de mediu, sociale şi de guvernanță în publicarea informațiilor, aşa cum se arată în **Tabelul nr. 1**.

[1] Directiva (UE) 2014/95, art. 1.

[2] Austin, J.L. (1970), *Quand dire, c'est faire*, Ed. Le Seuil, Paris

[3] Burlaud, A., Niculescu, M. (2015), "Informații nefinanciare: o perspectivă europeană", *Audit Financiar, Vol.* XIII, nr. 6 (126), p. 102-112, Bucureşti

[4] Guibentif, P. (1079), « Les effets du droit comme objet de la sociologie juridique. Réflexions méthodologiques et perspectives de recherche *»., Travail CETEL* n° 8, Genève, Université de Genève, p. 33-34.

Tabelul nr. 1. Conceptul de durabilitate în legislația europeană

Lună/ An	Actul legislativ	Frecvența cuvântului		Sintagme care includ termenul „durabil" sau „durabilitate"[1]
		Durabil	Durabilitate	
0	*1*	*2*	*3*	*4*
06.2013	Directiva (UE) 2013/34 privind situațiile financiare anuale, situațiile financiare consolidate şi rapoartele conexe ale anumitor tipuri de întreprinderi	6	0	
10.2014	Directiva 2014/95 de modificare a Directivei 2013/34/UE în ceea ce priveşte prezentarea de informații nefinanciare şi de informații privind diversitatea de către anumite întreprinderi şi grupuri mari	4	3	Creştere durabilă Informații privind durabilitatea Riscuri legate de durabilitate
03.2018	COM(2018) 97 final Planul de acțiune: Finanțarea creşterii durabile	96	90	Finanțarea durabilă Investiții durabile Creştere durabilă Guvernanța durabilă Informații privind durabilitatea Lanțul de aprovizionare
12. 2019	COM(2019) 640 final Pactul ecologic european	79	10	Creştere durabilă Gestionarea durabilă a resurselor Produse durabile Finanțare durabilă Investiții durabile Lanțul de valoare durabil
11. 2019	Regulamentul (UE) 2019/2088 privind raportarea în materie de durabilitate în sectorul serviciilor financiare	23	82	Informații privind durabilitatea Riscuri legate de durabilitate Investiții durabile Impact negativ asupra durabilității Factori de durabilitate Indici de durabilitate
06. 2020	Regulamentul (UE) 2020/852 privind stabilirea unui cadru pentru facilitarea investițiilor durabile (Taxonomie)	142	44	Criterii de durabilitate Gradul de durabilitate a mediului Indicatori de durabilitate Investiții durabile Informații privind durabilitatea Standarde de raportare privind durabilitatea
12.2022	Directiva (UE) 2022/2464 din 14 decembrie 2022 în ceea ce priveşte raportarea privind durabilitatea de către întreprinderi	41	684	Informații privind durabilitatea Investiții durabile Finanțarea durabilă Creştere durabilă Sistem economic şi financiar durabil Lanțul de valoare (frecvența sintagmei = 22) Standarde de raportare privind durabilitatea

[1] *Cu excepția expresiilor utilizate frecvent în toate domeniile: dezvoltare durabilă, economie durabilă, viitor durabil, strategii durabile, management durabil, politici durabile*

Lună/ An	Actul legislativ	Frecvența cuvântului		Sintagme care includ termenul „durabil" sau „durabilitate"
		Durabil	Durabilitate	
02.2022	Propunere de directivă a Parlamentului European şi a Consiliului privind obligația de diligență a întreprinderilor în ceea ce priveşte durabilitatea	51	50	Diligența necesară privind durabilitatea Informații privind durabilitatea Factori de durabilitate Indicatori de durabilitate Durabilitatea sistemelor de guvernanță Durabilitatea lanțului de valoare (frecvența frazei = 54)

Sursa: Autorii

Potrivit elementelor reținute în Tabelul nr. 1, se poate observa că în directivele mai vechi, Directiva contabilă din 2013 şi Directiva privind raportarea nefinanciară din 2014, cuvintele „durabil" şi „durabilitate" sunt foarte puțin utilizate. Începând din 2018 şi mai ales după crizele asociate pandemiei Covid 19, cei doi termeni au devenit punctul de referință al dispozitivelor legale, ca expresie a conştientizării gravității şi urgenței găsirii de soluții la problemele de mediu şi sociale cu care se confruntă societatea umană. Astfel, de exemplu, cuvântul "durabilitate" este utilizat de 684 de ori în recenta Directivă (UE) 2022/2464 şi doar de trei ori în Directiva (UE) 2014/95. De asemenea, treptat sintagmele care includ aceşti termeni îşi măresc frecvența sau apar noi sintagme precum "factori de durabilitate", „criterii de durabilitate", "durabilitatea lanțului de valoare ", "vigilența în materie de durabilitate", cu o încărcătură informațională de interes major pe plan conceptual şi empiric.

2.4. O schimbare de sintagmă conformă cu noul cadru juridic european

Tabelul nr. 1 (coloana 4) sintetizează principalele sintagme ce apar în reglementările europene privind dezvoltarea durabilă, precum: creşterea durabilă, finanțarea durabilă, investițiile durabile, durabilitatea sistemelor de guvernanță, lanțurile valorice durabile, factorii de durabilitate, indicatorii de durabilitate, diligența în materie de durabilitate etc. Dincolo de coerența formală, naturală a sintagmei "informații privind durabilitatea" cu ceilalți termeni care alcătuiesc cadrul conceptual european privind durabilitatea, există, de asemenea, o coerență în termeni de conținut.

Astfel, în martie 2018 Comisia Europeană sublinia în comunicarea sa privind *Planul de acțiune pentru finanțarea creşterii durabile*[1] necesitatea unor acțiuni urgente pentru adaptarea politicilor publice la realitățile actuale, marcate de efectele negative ale schimbărilor climatice şi de epuizarea resurselor. Comisia a pornit în mod corect de la ideea că sectorul financiar are un rol-cheie în promovarea tranziției ecologice, rol pe care şi-l poate asuma datorită poziției sale de intermediar între utilizatori şi furnizorii de capital. Cele trei obiective ale planului[2] au fost defalcate în zece măsuri emblematice[3],

[1] COM(2018) 97 final, Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliul European, Consiliu, Banca Centrală Europeană, adresată Comitetului Economic şi Social European şi Comitetului Regiunilor, *Plan de acțiune: Finanțarea creşterii durabile*

[2] *Idem*, p. 3: *i) reorientarea fluxurilor de capital către investiții durabile pentru a realiza o creştere durabilă şi favorabilă incluziunii; ii) gestionarea riscurilor financiare generate de schimbările climatice, epuizarea resurselor, degradarea mediului şi problemele sociale; iii) promovarea transparenței şi a unei viziuni pe termen lung în activitățile economice şi financiare.*

[3] Idem, p. 18-20:

i. instituirea unui sistem european de clasificare (taxonomie) pentru activități prin prisma durabilității;
ii. crearea unor standarde şi etichete pentru produsele financiare ecologice;
iii. stimularea investițiilor în proiecte durabile;
iv. integrarea durabilității în furnizarea de consultanță financiară;
v. dezvoltarea unor indici de referință în materie de durabilitate;
vi. o mai bună integrare a durabilității în ratinguri şi în cercetarea de piață;
vii. clarificarea atribuțiilor investitorilor instituționali şi ale administratorilor de activ ;
viii. integrarea durabilității în cerințele prudențiale;

care au fost ulterior puse în aplicare într-un număr semnificativ de directive, regulamente şi acte delegate Directiva (UE) 2022/2464 concretizează cea de-a 9-a măsură adoptată în acest plan, a cărei punere în aplicare trebuie să permită *"investitorilor şi părților interesate să îşi evalueze crearea de valoare pe termen lung şi expunerea lor la riscurile legate de durabilitate"*[1]. Definiția "finanțării durabile" din *Planul de acțiune: Finanțarea creşterii durabile*, ca un *"proces de acordare a atenției cuvenite considerentelor sociale şi de mediu în procesul decizional de investiții"*[2], este fundamentală din punct de vedere conceptual. Acest proces trebuie să răspundă la două imperative: îmbunătățirea contribuției sistemului financiar la o creştere durabilă şi favorabilă incluziunii prin finanțarea nevoilor pe termen lung ale societății şi consolidarea stabilității financiare prin integrarea factorilor de mediu, sociali şi de guvernanță (ESG) în procesul decizional de investiții.

La nivel operațional, canalizarea capitalului către investiții durabile este esențială pentru succesul angajamentelor europene, deoarece accesul la finanțare reprezintă un obstacol major în calea investițiilor durabile ale întreprinderilor, în special ale IMM-urilor. Potrivit unui sondaj realizat de Banca Europeană de Investiții, 28,3% dintre IMM-urile din UE se confruntă cu astfel de dificultăți, respectiv 31,7% dintre întreprinderile mici şi microîntreprinderi[3].

Potrivit Comisiei, *"...lipsa de claritate în rândul investitorilor cu privire la conceptul de investiții durabile este un factor care contribuie la acest deficit de investiții, precum şi un obstacol în calea finanțării infrastructurii sociale care este necesară pentru a aborda problemele de inegalitate şi de incluziune"*[4]. În ciuda acestui avertisment, această comunicare nu oferă definiția investițiilor durabile. Acesta va fi dezvoltat puțin mai târziu, în legătură cu alte concepte-cheie (factori de durabilitate, risc de sustenabilitate), în Regulamentul (UE) 2019/2088, care impune publicarea de informații specifice legate de durabilitate de către întreprinderile care îşi desfăşoară activitatea în sectorul serviciilor financiare. Scopul acestui regulament este de "*a stabili norme armonizate pentru participanții la piața financiară şi consultanții financiari cu privire la transparența în ceea ce priveşte integrarea riscurilor legate de durabilitate şi luarea în considerare a impactului negativ asupra sustenabilității în procesele lor şi furnizarea de informații privind durabilitatea produselor financiare"*[5].

Astfel, "investiția durabilă este o investiție într-o activitate economică care contribuie la un obiectiv de mediu (...) sau un obiectiv social", cu condiția ca *"astfel de investiții să nu aducă prejudicii semnificative niciunuia dintre aceste obiective şi ca societățile în care se fac investițiile să aplice bune practici de guvernanță (...)"*[6]. Obiectivele de mediu trebuie să fie măsurabile prin utilizarea unor indicatori-cheie referitori la utilizarea eficientă a resurselor (energie, materii prime, apă, terenuri), generarea de deşeuri şi de emisii de gaze cu efect de seră sau efectele asupra biodiversității şi a economiei circulare. În ceea ce priveşte obiectivele sociale, regulamentul vizează combaterea inegalităților, consolidarea coeziunii sociale, integrarea socială şi relațiile de muncă, investițiile în capitalul uman sau în comunitățile dezavantajate din punct de vedere economic sau social (...). Valoarea investiției trebuie abordată în raport cu riscul de durabilitate, definit ca "*un eveniment sau o situație de mediu, socială sau de guvernanță care, în cazul în care are loc, ar putea avea un impact negativ semnificativ, real sau potențial, asupra valorii investiției"*[7].

Punerea în aplicare a mecanismelor menționate mai sus şi orientarea fluxurilor de capital către investiții durabile au necesitat, de asemenea, definirea şi o înțelegere comună a conceptului "durabil", respectiv a criteriilor pentru clasificarea şi identificarea activităților durabile. Aceasta s-a aflat în centrul celor mai importante şi urgente acțiuni din planul de acțiune pentru finanțarea creşterii durabile. Clarificarea cu privire la aspectele de mai sus a fost furnizată de Regulamentul (UE) 2020/852, cunoscut sub numele de Regulamentul "Taxonomie", care "*instituie*

ix. consolidarea comunicării referitoare la durabilitate şi elaborarea normelor contabile;
x. promovarea unei guvernanțe corporative durabile şi atenuarea viziunii pe termen scurt pe piețele de capital

[1] Idem, p. 12.

[2] Idem, p. 3

[3] Commission européenne (2022), *Annual Report on European SMEs 2021/22, SMEs and environmental sustainability, SME Performance Review* 2021/2022, p. 79-90

[4] COM(2018) 97 final, Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliul European, Consiliu, Banca Centrală Europeană, adresată Comitetului Economic şi Social European şi Comitetului Regiunilor, *Plan de acțiune: Finanțarea creşterii durabile,* p. 4

[5] Regulamentul (UE) 2019/2088 al Parlamentului european şi al Consiliului privind informațiile privind durabilitatea în sectorul serviciilor financiare, art. 1.

[6] Idem, art. 2 (§ 17)

[7] Idem, art. 2 (§ 22)

criteriile pentru a determina dacă o activitate economică se califică drept durabilă din punctul de vedere al mediului în scopul stabilirii gradului în care o investiție este durabilă din punctul de vedere al mediului"[1]. El conține definiții de bază ale durabilității mediului în Uniune şi stabileşte criterii armonizate pentru calificarea unei activități ca „durabile". De asemenea, regulamentul "Taxonomie" modifică cerințele de raportare ale întreprinderilor, care trebuie să dezvăluie; să dovedească cu ajutorul unor indicatori măsurabili şi verificabili, cum şi în ce măsură activitățile lor sunt durabile din punctul de vedere al mediului.

Legiuitorul revine la definiția investițiilor durabile, din punct de vedere al mediului, specificând că investițiile durabile din punctul de vedere al mediului *reprezintă investiții în una sau mai multe activități economice care pot fi considerate durabile din punctul de vedere al mediului"* [2]. Prin urmare, durabilitatea investiției este condiționată de durabilitatea activității economice în care se investeşte. Conform regulamentului „Taxonomie", "*o activitate economică este considerată durabilă din punctul de vedere al mediului dacă activitatea economică respectivă contribuie substanțial la unul sau mai multe dintre obiectivele de mediu (...), nu aduce prejudicii semnificative niciunuia dintre obiectivele de mediu declarate (...)*[3] şi *se exercită cu respectarea garanțiilor minime privind drepturile omului şi drepturile fundamentale la locul de muncă"*[4]. Dintre cele şase obiective de mediu, doar primele două, atenuarea schimbărilor climatice şi adaptarea la acestea, fac obiectul unui regulament delegat[5] care specifică conținutul informațiilor care urmează să fie publicate de diferiți actori financiari şi nefinanciari. Aşa cum s-a putut observa, în acest act regulament "durabilitatea" se limitează la aspectele de mediu, în timp ce în Regulamentul *(UE) 2019/2088*, durabilitatea este abordată într-o viziune mai largă – *"aspecte de mediu, sociale şi de personal, respectarea drepturilor omului şi lupta împotriva corupției şi a actelor de corupție*"[6].

Având în vedere conceptele vehiculate şi amploarea implicațiilor acestor dispozitive legislative, schimbarea sintagmei "informații nefinanciare" în "informații privind durabilitatea" dă coerență cadrului conceptual european, făcând interconexiunile dintre diferitele acte juridice europene mai clare şi mai operaționale.

2.5. O schimbare de sintagmă în concordanță cu Agenda 2030

Schimbarea de sintagmă este, de asemenea, coerentă pe plan conceptual cu declarațiile internaționale privind dezvoltarea durabilă[7] şi angajamentele internaționale din cadrul Agendei 2030, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite în 2015. Publicarea de către anumite categorii de întreprinderi a unor informații relevante, comparabile şi fiabile privind durabilitatea asigură o mai bună monitorizare şi transparență a progreselor înregistrate la nivel european şi internațional în atingerea obiectivelor asumate. Obligația întreprinderilor de a extinde sfera informațiilor dezvăluite, propunerea de noi instrumente de măsurare şi evaluare a durabilității va conduce la

[1] Regulamentul Taxonomie, art. 1

[2] Idem, art. 2 (§1)

[3] A se vedea articolul 9 din Regulamentul Taxonomie: "În sensul prezentului regulament, obiectivele de mediu includ: (a) atenuarea schimbărilor climatice (procesul de limitare a creşterii temperaturii medii globale la mult sub 2°C şi continuarea eforturilor de limitare a acesteia la 1,5°C peste nivelurile preindustriale, astfel cum se prevede în Acordul de la Paris); (b) adaptarea la schimbările climatice; (c) utilizarea durabilă şi protecția resurselor acvatice şi marine; (d) tranziția către o economie circulară; (e) prevenirea şi controlul poluării; (f) protecția şi refacerea biodiversității şi a ecosistemelor; A se vedea, de asemenea, art. 2 (§5) , (§6).

[4] Idem, art. 3 şi art. 18

[5] Regulamentul delegat(UE) 2021/2178 al Comisiei din 6 iulie 2021 de completare a Regulamentului (UE) 2020/852 al Parlamentului European şi al Consiliului prin precizarea conținutului şi a modului de prezentare a informațiilor care trebuie furnizate de întreprinderile care fac obiectul articolului 19a sau 29a din Directiva 2013/34/UE în ceea ce priveşte activitățile economice durabile din punctul de vedere al mediului şi prin precizarea metodologiei pentru respectarea acestei obligații de furnizare de informații; Regulamentul delegat (UE) 2021/ 2139 al Comisiei din 4 iunie 2021 de completare a Regulamentului (UE) 2020/852 al Parlamentului European şi al Consiliului prin stabilirea criteriilor tehnice de examinare pentru a determina condițiile în care o activitate economică se califică drept activitate care contribuie în mod substanțial la atenuarea schimbărilor climatice sau la adaptarea la schimbările climatice şi pentru a stabili dacă activitatea economică respectivă aduce prejudicii semnificative vreunuia dintre celelalte obiective de mediu.

[6] Regulamentul (UE) 2019/2088, art. 2 (24)

[7] ONU, Résolution du 25 septembre 2015 "*Transformer notre monde : le Programme de développement durable à l'horizon 2030" ; La Convention cadre des Nations Unies du 12 décembre 2015 sur les changements climatiques (Accord de Paris) etc.*

atingerea anumitor obiective, în special a obiectivelor 5, 10, 12, 13[1]. Propunerea emblematică a Comisiei privind clasificarea activităților în funcție de potențialul acestora de a contribui la obiectivele de mediu, "taxonomia" permite poziționarea activităților întreprinderilor pe traiectoria tranziției durabile şi orientarea fluxurilor financiare către prioritățile definite de comunitatea europeană şi internațională.

3. Noul raport dintre regulile de drept şi realitatea socială creat de Directiva (UE) 2022/2464

Relația dintre sistemul juridic şi realitatea socială în care şi asupra căreia acționează poate fi abordată din trei perspective: a legalității, a legitimității şi a efectivității[2].

În spiritul curentului iluminist "legalitatea" este asociată cu libertatea, raționalitatea, rolul statului în asigurarea securității, libertății şi egalității dintre oameni. În dreptul european, unde *"nu există lege în sensul exprimării voinței poporului suveran, legalitatea europeană este, prin urmare, o legalitate în esență jurisdicțională (...) care se explică prin competența (în special economică) şi* arhitectura instituțională sui generis *a Comunității Europene*"[3]. Legalitatea europeană "*funcționează prin respectarea, controlată de o instanță, a unei rețele, a unui arhipelag de principii*"[4]. Ea se măsoară prin respectarea principiilor şi valorilor de fond care ghidează acțiunile.

În ceea ce priveşte legitimitatea, ea este asociată, în general, "*cu ceea ce se conformează, nu numai legilor, ci şi moralității, rațiunii*"[5]. Etimologic, legitimitatea este "*caracteristica a ceea ce este întemeiat în drept şi/sau justiție". Prin urmare, se referă numai la acele lucruri care pot face obiectul unei dezbateri din punct de vedere al dreptului sau al justiției, şi anume, în esență, al acțiunilor umane, în măsura în care acestea au loc într-un context social care defineşte norme acceptabile şi inacceptabile, conforme şi neconforme, convenabile şi neconvenabile*"[6].

Efectivitatea se referă la efectele dreptului "*determinate prin el însuşi şi prin modul în care este pus în aplicare"*[7], indiferent dacă acestea se materializează prin modificarea practicilor actorilor sau a reprezentărilor lor. Efectivitatea dreptului se referă, de asemenea, la eficacitatea şi eficiența normelor şi reglementărilor, deoarece, odată identificate, efectele acestora trebuie evaluate. Trecerea de la informațiile nefinanciare la cele privind durabilitatea implică noi relații între regulile de drept şi realitatea socială atât la nivelul reprezentării actorilor, cât şi al modificării practicilor şi eficacității lor, aşa cum vom vedea în continuare.

3.1. Pilonii noului cadru juridic în materie de durabilitate

Realitatea economică şi socială este un ansamblu complex şi dinamic de fapte şi de valori în interconexiune. Interferențe între normele de drept şi funcționarea economiei şi a societății, în general, au existat dintotdeauna, deoarece legea orientează actorii economici şi sociali către un anumit tip de acțiune, generând în acelaşi timp anumite constrângeri în alegerile lor. Constrângerile s-au multiplicat în ultima perioadă, în contextul globalizării economiei, al diversificării crescătoare a surselor de drept, al apariției unor noi provocări legate de mediu şi de epuizarea resurselor, al accentuării disparităților şi problemelor sociale, al diversificării tipurilor de actori şi a categoriilor de interese adesea contradictorii pe care le reprezintă. De aceea, perimetrul „confruntării" dintre realitatea socială şi drept s-a extins considerabil, putând viza: coerența dintre normele juridice, valorile sociale şi legitățile economico-sociale; raportul dintre obiectivele urmărite de un text juridic şi mijloacele mobilizate/mobilizabile pentru atingerea acestora; raportul dintre instrumentele juridice şi nevoile sociale la care aceste instrumente ar trebui să aducă

[1] Egalitatea de gen, Reducerea inegalităților, Consumul şi producția durabile, Politici climatice.

[2] Mincké, Ch. (1998), « Effets, effectivité, efficience et efficacité du droit : le pôle réaliste de la validité », *Revue interdisciplinaire d'études juridiques*, Vol. 40, p. 115-151

[3] Slingeneyer, T. & Vogliotti, M. (2019), *Les nouveaux chemins de la légalité. Au-delà de la modernité juridique*, Bruxelles, Presses de l'Université Saint-Louis, p. 275-281.

[4] *Ibid.*

[5] *Ibid.*

[6] Laufer, R., Burlaud, A. (2022), *Legitimité,* în Encyclopédie du management public, Open Edition Books, p. 419 – 423

[7] Mincké, Ch. *Op. Cit.* p. 115-151.

un răspuns etc.[1] Aceasta este şi perspectiva din care analizăm în cele ce urmează raportul dintre regulile de drept şi realitatea socială, creat de Directiva (UE) 2022/2464 referitoare la raportarea privind durabilitatea de către întreprinderi. O astfel de abordare deschide calea spre reflecție şi indirect spre practici inovatoare, deoarece "*legea constituie nu numai armătura societății, oferind siguranță cetățenilor (...), ci şi un instrument de progres: legislația nu numai că ratifică moravurile, în multe privințe, ea le suscită*" [2].

3.1.1. Pilonul axiologic

3.1.1.1. Compatibilitatea cu valorile fundamentale ale Uniunii Europene

Dispozițiile Directivei (UE) 2022/2464 sunt elaborate în spiritul respectării principiilor şi valorilor europene cu scop universal, al respectării drepturilor omului, a libertăților fundamentale şi a standardelor democratice izvorâte, în special, din Carta internațională a drepturilor omului, Declarația Organizației Internaționale a Muncii privind drepturile fundamentale la locul de muncă, Carta socială europeană, Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene etc.

Ea concretizează, de asemenea, angajamentele luate de Comisie în cadrul *Pactului verde european* de a revizui dispozițiile Directivei contabile (UE) 2013/34, astfel cum a fost modificată prin Directiva (UE) 2014/95 privind publicarea de informații nefinanciare. Această revizuire contribuie la realizarea obiectivelor *Pactului verde*, de "*construire a unei economii care să funcționeze pentru oameni şi de consolidare a economiei sociale de piață a Uniunii(...), de transformare a Uniunii într-o economie modernă, eficientă din punctul de vedere al utilizării resurselor şi competitivă, fără emisii nete de gaze cu efect de seră până în 2050*"[3]. Punerea sa în aplicare ar trebui să sporească gradul de conştientizare a întreprinderilor cu privire la drepturile fundamentale ale omului şi la aspectele climatice, să le motiveze în direcționarea fluxurilor de capital către cele care le respectă, să le influențeze în definirea priorităților la nivel de management şi de guvernanță corporativă în procesul decizional, să conducă la schimbarea comportamentului tuturor actorilor din lanțul de valoare.

Directiva este elaborată în conformitate cu principiile europene clasice, în special cu cele privind subsidiaritatea şi proporționalitatea. Astfel, coerența normelor de divulgare a informațiilor privind durabilitatea cu alte acte legislative ale Uniunii nu poate fi garantată decât de Uniune. De asemenea, respectarea principiului proporționalității permite determinarea categoriilor de societăți care fac obiectul obligațiilor de informare şi a câmpului informațiilor care trebuie divulgate, în funcție de resursele, capacitățile şi complexitatea activităților lor. Informarea privind durabilitatea trebuie să răspundă nevoilor utilizatorilor, fără să impună o sarcină disproporționată pentru întreprinderile ce intră sub incidența directivei sau pentru cele afectate indirect ca parte a lanțului lor de valoare[4]. Astfel, IMM-urile beneficiază de obligații simplificate de raportare în materie de durabilitate, precum şi de termene mai lungi pentru publicarea primului raport privind durabilitatea (2027, cu posibilitatea de a amâna pentru 2029), întreprinderile din afara Uniunii trebuie să furnizeze doar informații legate de impactul lor social şi de mediu, nu şi pe cele legate de riscurile şi oportunitățile lor etc. Această directivă promovează, de asemenea, principii tehnice specifice.

3.1.1.2. Principiul dublei materialități

Directiva (UE) 2022/2464 introduce, în mod explicit, principiul "*double materiality perspective*" în obligațiile de raportare privind durabilitatea întreprinderilor. Această sintagmă a fost tradusă în versiunea în limba franceză a directivei prin *« double importance relative* », iar în versiunea în limba română – "*dubla perspectivă a pragului de semnificație*". Cuvântul „materialitate" are în acest context aceeaşi conotație semantică: "sens", "importanță", "relevanță".

În contabilitate, „materialitatea" corespunde relevanței informațiilor contabile, faptului că acestea sunt semnificative[5]. Articolul 2 (§16) din Directiva contabilă, versiunea în limba româna, defineşte implicit termenul "*semnificație*" în cadrul sintagmei, respectiv „*prag de semnificație*", drept „*statutul informațiilor în cazul în care se poate anticipa în mod rezonabil că omisiunea sau*

[1] Niculescu, M., Galabov, A. (2023), "Interpretarea legii economiei sociale: perspectivă economică şi sociologică", *Honorem, Brânduşa Ştefănescu,* Bucureşti, Ed. Hamangiu,

[2] Legeais*, R. (1973), Clefs pour le droit,* Paris, Seghers, 1973, p. 143.

[3] Directiva (EU) 2022/2464, Considerentul 1

[4] Idem, Considerentul 46

[5] Edgley, C. (2014), "A genealogy of accounting materiality". *Critical Perspectives on Accounting*, 25(3), p. 255-271.

prezentarea eronată a acestora influențează deciziile pe care utilizatorii le adoptă pe baza situațiilor financiare ale întreprinderii (...)"[1]. Varianta în limba franceză foloseşte cuvântul "significatif", definit în mod asemănător, drept *„statutul unei informații în cazul în care se poate considera în mod rezonabil că omisiunea sau inexactitatea riscă să influențeze deciziile pe care le iau utilizatorii pe baza situațiilor financiare ale întreprinderii"*.

Dubla materialitate este un concept complex, a cărui definiție combină două abordări referitoare la luarea în considerare a informațiilor privind durabilitatea în procesul decizional:

- abordare *"outside-in*", potrivit căreia numai informațiile privind impactul pozitiv şi negativ al mediului (economic, social, natural) asupra entității sunt relevante şi, prin urmare, trebuie luate în considerare. Este o abordare a oportunităților (impacturilor pozitive) şi a riscurilor (impacturilor negative) companiei (*„financial materiality*");
- abordare "*inside-out*", conform căreia informațiile referitoare la impacturile negative şi pozitive ale entității asupra mediului (economic, social, de mediu) sunt, de asemenea, semnificative (*„impact materiality"*).

Această abordare se bazează pe teoria "externalităților" conform căreia externalitatea (pozitivă sau negativă) este prin definiție un câştig sau o pierdere pe care un agent economic (persoană fizică sau societate) o impune altuia (sau altora), în afara pieței, excluzând astfel compensarea[2]. În acest sens, externalitatea se referă la noțiunea de impact. Pentru EFRAG (European Financial Reporting Advisory Group), organism însărcinat de Comisia Europeană cu elaborarea normelor tehnice de durabilitate, "materialitatea" ar trebui înțeleasă drept criteriu pentru includerea informațiilor în rapoartele de gestiune ale societăților. Acest criteriu reflectă:

- importanța informațiilor în raport cu fenomenul pe care ar trebui să-l descrie sau să-l explice;
- capacitatea informațiilor de a răspunde nevoilor şi aşteptărilor părților interesate şi ale întreprinderii însăşi, permițând un proces decizional corect;
- şi, în general, nevoile de transparență în interesul public[3].

Prin urmare, dubla semnificație, în sensul dat de EFRAG, este un concept care oferă criterii pentru a determina dacă un subiect/o temă sau o informație privind durabilitatea ar trebui sau nu să fie inclusă în raportul privind durabilitatea al întreprinderii. Dubla materialitate trebuie înțeleasă ca o îmbinare, o simbioză a celor două forme de materialitate (materialitatea financiară şi materialitatea de impact). Un subiect sau o informație privind durabilitatea îndeplineşte criteriul dublei materialități dacă este semnificativă din punctul de vedere al impactului sau din punct de vedere financiar sau din ambele puncte de vedere în acelaşi timp[4]. Această dublă abordare prezintă interes în procesul decizional, atât pentru întreprindere raportoare, cât şi pentru toate celelalte părți interesate.

Perspectiva întreprinderii se concretizează în materialitatea financiară, fiind o perspectivă *"outside-in*". O informație prezintă o importanță relativă din punct de vedere financiar (materialitate financiară) dacă *"are efecte financiare asupra societăților, adică generează riscuri sau oportunități care influențează sau sunt susceptibile să influențeze fluxurile viitoare de trezorerie şi, prin urmare, valoarea întreprinderii pe termen scurt, mediu sau lung şi care nu se reflectă în informațiile financiare la data bilanțului*"[5]. Materialitatea de impact reprezintă perspectiva altor părți interesate, şi anume o perspectivă *„inside-out"*. Informațiile privind durabilitatea au o importanță relativă din perspectiva impactului dacă "*compania este conectată la impacturi semnificative reale sau potențiale asupra oamenilor sau mediului"*[6].

Aceste accepțiuni date de EFRAG se regăsesc în Directiva (UE) 2464/2022, care impune întreprinderilor să *"raporteze atât cu privire la impactul activităților întreprinderii asupra oamenilor şi a mediului, cât şi cu privire la modul în care aspecte de durabilitate afectează întreprinderea. Această noțiune se referă la dubla*

[1] Directiva contabilă (UE) 2013/34, art. 2 (§16)

[2] Perman, R., Ma, Y., McGilvray, J. & Common, M. (2003). *Natural resource and environmental economics* (3rd ed.). Pearson Education, citat de Rimbaud, A. et al. (2022) in Papier de recherche: *Mesure et définition d'impacts extra-financiers des investissements: retour des théories et pratiques de l'Impact Investing et apports possibles de la comptabilité*, ANC, Paris

[3] EFRAG (2022), [Draft] *European Sustainability Reporting Guidelines 1 Double materiality conceptual guidelines for standard-setting*, p. 4 https://www.efrag.org/, consultat în februarie 2022

[4] Idem, p. 5

[5] Idem, p. 6

[6] *Ibid.*

perspectivă asupra pragului de semnificație, conform căreia partea de riscuri pentru întreprindere şi partea de impact al acesteia reprezintă fiecare o perspectivă asupra pragului de semnificație"[1]. Acelaşi considerent precizează obligația de raportare pentru situațiile în care aspectele legate de sustenabilitate sunt semnificative doar din una dintre cele două perspective: *„... este necesar să se clarifice faptul că întreprinderile ar trebui să ia în considerare fiecare perspectivă asupra pragului de semnificație în parte şi ar trebui să prezinte informații care sunt semnificative din ambele perspective, precum şi informații care sunt semnificative numai dintr-o singură perspectivă*"[2].

Definiția materialității financiare reținută de legiuitorul european este foarte asemănătoare cu cea propusă de EFRAG. Astfel, se consideră că un aspect de dezvoltare durabilă este semnificativ din punct de vedere financiar dacă declanşează sau poate declanşa efecte financiare semnificative asupra dezvoltării întreprinderii, inclusiv asupra fluxului de numerar şi a situației financiare a acesteia. În ceea ce priveşte materialitatea de impact, directiva se referă la "*impactul semnificativ real sau potențial, pozitiv sau negativ al companiei asupra oamenilor sau asupra mediului pe termen scurt, mediu sau lung".* Acestea sunt atât "*impacturi cauzate sau la care compania a contribuit*" în mod direct, cât şi impacturi generate prin "*relațiile sale comerciale"*[3]. Relațiile comerciale includ lanțul valoric din amonte şi din aval al companiei şi nu se limitează la relațiile contractuale directe.

Evaluările materialității de impact şi a materialității financiare sunt interdependente, iar întreprinderile trebuie să le ia în considerare în raportarea lor privind durabilitatea. Aplicarea acestui principiu permite întreprinderilor să identifice din ansamblul impacturilor, riscurilor şi oportunităților, pe cele care sunt semnificative şi care trebuie, prin urmare, să fie incluse în rapoartele lor privind durabilitatea. Cu toate acestea, dispozițiile directivei nu clarifică modul de aplicare a principiului dublei semnificații. Astfel de clarificări sunt aşteptate din partea normelor de durabilitate, în curs de elaborare de către EFRAG.

[1] Directiva (UE) 2022/2464, Considerentul 29
[2] *Ibid.*
[3] Directiva (UE) 2022/2464, Considerentul 31

3.1.1.3. Crearea de valoare: o nouă perspectivă a reglementărilor europene

Inspirându-se din *Principiile directoare ale ONU privind afacerile şi drepturile omului*[4], noile directive europene creează întreprinderilor obligații de raportare şi de diligență rezonabilă cu privire la crearea de valoare. Această orientare a raportării întreprinderilor spre crearea de valoare a fost dezvoltată şi recomandată de International Integrated Reporting Council (IIRC)[5] în *Cadrul de referință internațional de raportare integrată*. Fără a defini valoarea, IIRIC se concentrează asupra procesului de creare a valorii şi pledează pentru o abordare care să se bazeze pe diverse surse de informații, pentru a reflecta întreaga gamă de factori care au un impact semnificativ asupra capacității organizației de a crea valoare pe termen scurt, mediu şi lung, pentru ea însăşi, pentru părțile interesate şi pentru societate în ansamblu[6].

Legiuitorul european are aceeaşi abordare, evocând crearea de valoare din două unghiuri: cel al contribuției resurselor necorporale la crearea de valoare şi cel al lanțului de valoare[7]. Astfel, Directiva (UE) 2464/2022 introduce obligația întreprinderilor de a furniza informații cu privire la *resursele necorporale esențiale*[8] generate intern, pentru a permite utilizatorilor de informații să înțeleagă mai bine evoluția activității, rezultatele şi situația întreprinderilor, precum şi decalajul tot mai mare dintre valoarea lor contabilă şi valoarea lor de piață. Informațiile privind abilitățile, competențele şi experiența angajaților, loialitatea față de companie şi dorința de a îmbunătăți procesele, bunurile şi serviciile, precum şi informațiile privind calitatea relațiilor dintre companie şi părțile interesate sunt considerate inseparabile de problemele de

[4] www.ohchr.org, accesat în martie 2023
[5] IIRC (International Integrated Reporting Council) este o coaliție globală de companii, investitori, autorități de reglementare, organisme de standardizare, reprezentanți ai profesiei contabile şi ONG-uri care promovează raportarea integrată.
[6] IRIC, *Cadrul de referință internațional de raportare integrată*, https://ceccar.ro/ro/wp-content/uploads/2021/09/3103_IIRC_framework_doc_8a-RO-FINAL.pdf, consultat în martie 2023
[7] Directiva (UE) 2022/2464, Considerentul 31
[8] *„resurse necorporale esențiale"* sunt resursele lipsite de substanță fizică de care depinde în mod fundamental modelul de afaceri al societății şi care constituie o sursă de creare de valoare pentru societate; a se vedea articolul 1, punctul 1; (§19) din Directiva (UE) 2022/2464.

dezvoltare[1]. Directiva subliniază importanța informațiilor privind cercetarea şi dezvoltarea, precum şi obligația întreprinderilor de a-şi baza informațiile furnizate în rapoartele lor privind durabilitatea pe dovezi ştiințifice.

Obligația de a publica informații privind aspectele de durabilitate, precum şi diligența necesară în materie de durabilitate se referă nu numai la activitățile întreprinderii, ci la întregul lanț valoric. De altfel, aşa cum se poate constata din **Tabelul nr. 1**, a avut loc o înlocuire treptată a termenului[2] de "lanț de aprovizionare" cu cel de "lanț de valoare", citat de 24 de ori în Directiva (UE) 2464/2022 şi de 54 de ori în proiectul de directivă privind diligența necesară [3]. Acest concept introdus în teoria managerială de Michel Porter desemnează ansamblul de activități situate în amonte sau în aval de întreprindere (activități de bază: logistică internă şi externă, producție, marketing/vânzări, servicii şi, respectiv, activități de suport: infrastructură, resurse umane, cercetare şi dezvoltare, achiziții) care influențează avantajul competitiv al acesteia[4].

Proiectul de directivă privind diligența necesară defineşte "lanțul valoric" ca fiind: *"activități legate de producția de bunuri sau de prestarea de servicii de către o întreprindere, inclusiv dezvoltarea produsului sau a serviciului şi utilizarea şi eliminarea produsului, precum şi activități legate de relațiile de afaceri ale societății din amonte şi din aval"*[5].

Deşi prima parte a definiției are o conotație managerială, ea se îndepărtează treptat de aceasta prin includerea cerințelor care acoperă întregul ciclu al produsului, de la proiectare la eliminare, inclusiv cerințe pentru includerea relațiilor de afaceri bine stabilite ale companiei în cadrul lanțului valoric. Legiuitorul defineşte "o relație comercială bine stabilită" ca fiind "*o relație comercială, directă sau indirectă, care este sau ar trebui să fie sustenabilă, ținând seama de intensitatea sau de durata acesteia, şi care nu constituie o parte neglijabilă sau doar auxiliară a lanțului valoric"*[6], fără a preciza însă pragurile de evaluare a duratei, intensității sau caracterul non neglijabil al relației. Acest lucru necesită utilizarea raționamentului profesional[7].

Noul regulament care obligă întreprinderile să informeze cu privire la procesul de creare a valorii şi să îşi monitorizeze lanțul valoric din punct de vedere al drepturilor omului, al protecției mediului şi al normelor de muncă sunt noutăți în legislația europeană. Nu există nicio îndoială că sunt necesare clarificări suplimentare cu privire la conceptul şi configurația lanțurilor valorice, respectiv a relațiilor de afaceri stabilite, dar şi cu privire la înțelegerea şi interpretarea obligațiilor juridice ale întreprinderilor[8]. Ele deschid, la ora actuală, noi piste de reflecție pentru mediul academic şi de cercetare.

3.1.2. Pilonul teleologic

Obiectivul principal al Directivei (UE) 2464/2022 vizează armonizarea şi îmbunătățirea disponibilității şi a calității informațiilor privind durabilitatea întreprinderilor. Acest obiectiv face parte din preocupările de a reduce asimetria informațiilor din perspectiva diferitelor părți interesate, de a reduce ecarturile de putere şi, de asemenea, a riscurilor asociate acestora [9].

Publicarea unor informații de calitate, comparabile, relevante şi fiabile privind durabilitatea este benefică pentru întreprinderea raportoare, cât şi pentru toate părțile interesate: cele cu care întreține relații comerciale, organizațiile societății civile, cetățenii şi societatea în ansamblu. Astfel:

– Investitorii, inclusiv administratorii de active, vor putea argumenta şi asigura, pe baza informațiilor disponibile, creşterea fluxurilor financiare spre activitățile calificate drept durabile;

---

1 Directiva (UE) 2022/2464, Considerentul 32

2 *Ibid.*

3 COM(2022) 71 final 2022/0051 (COD) Propunere de Directivă a Parlamentului European şi a Consiliului *referitoare la obligația de diligență în materie de durabilitate a întreprinderilor şi de modificare a Directivei (UE) 2019/1937*

4 Porter, M. (1980), *Competitive strategy: techniques for analyzing industries and competitors*, New York, The Free Press; Porter, M. (1985), *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance.* New York, The Free Press

5 COM (2022) 71 final 2022/0051, art.3, g.

6 Idem, art. 3, f.

7 Burlaud & Niculescu: "Un drept contabil care face apel la raționamentul profesional: o amenințare sau o oportunitate pentru profesia contabilă?" *Audit Financiar,* nr. 144, Vol. 14, decembrie 2016, Bucureşti, pp. 1267-1276.

8 Beckers, A. (2021) « Chaînes de valeur mondiales : théorie et dogme des obligations de l'entreprise », *Revue internationale de droit économique*, vol. 4, t. XXXV.

9. Hill, C.W. et Jones, T.M. (1992). "Stakeholder agency theory", *Journal of Management Studies*, vol. 29, pp. 131-134.

- partenerii de afaceri ai întreprinderilor vor putea utiliza aceste informații pentru a înțelege riscurile şi impactul asupra durabilității în cadrul propriilor lanțuri valorice;
- sindicatele şi reprezentanții salariaților vor fi mai bine informați şi vor avea o implicare mai pertinentă la dialogul social;
- actorii societății civile vor cunoaşte mai bine impactul activităților de afaceri asupra populației şi mediului;
- agențiile de mediu vor putea monitoriza mai bine tendințele sociale şi de mediu;
- persoanele fizice şi deponenții vor dispune de informații utile pentru a putea investi conform convingerilor lor privind dezvoltarea durabilă.

Astfel de informații vor fi utile şi factorilor de decizie politică în conceperea şi aplicarea politicilor publice, respectiv în fundamentarea deciziilor lor economice, sociale şi de mediu. Aceste mecanisme de publicare, diseminare şi utilizare a informațiilor privind durabilitatea ar trebui să contribuie la evoluția realităților economice sociale spre un sistem stabil, durabil şi favorabil incluziunii, benefic tuturor.

3.1.3. Pilonul "redevabilității"[1]

Noile reglementări europene măresc responsabilitățile întreprinderilor pentru impactul lor asupra mediului şi asupra drepturilor fundamentale, dar şi cele privind diligența necesară în materie de durabilitate. Întreprinderile trebuie să publice o varietate de informații privind durabilitatea dincolo de obligațiile prevăzute în Directiva (UE) 2014/95, fiind responsabile de conținutul acestora şi obligate să dea socoteală părților interesate cu privire la deciziile şi acțiunile lor. Responsabilitatea acestora este sporită substanțial, dar şi din punct de vedere al perimetrului, naturii şi conținutului informațiilor, ca şi al lizibilității, calității şi formei lor de prezentare.

Întreprinderile care intră sub incidența Directivei (UE) 2022/2464 trebuie să includă în raportul lor de gestiune informații în conformitate cu standardele europene de raportare privind durabilitatea, care vor fi adoptate de Comisie până la 30 iunie 2023, respectiv 30 iunie 2024 pentru IMM-uri şi societățile din țări terțe[2]. Obligația de reporting vizează informații cantitative şi calitative, prospective şi retrospective, care acoperă, după caz, orizonturi pe termen scurt, mediu şi lung. Întreprinderile sunt obligate să publice raportul privind durabilitatea, ca parte integrantă a raportului administratorilor într-un termen rezonabil care să nu depăşească douăsprezece luni de la data bilanțului. În felul acesta se asigură conectivitatea informațiilor de durabilitate cu cele financiare, facilitând realizarea unor corelații şi analize utile deciziilor. Pe planul reprezentării diverşilor actori, integrarea informațiilor privind durabilitatea în raportul administratorilor poate avea o semnificație pozitivă, considerându-se că au aceeaşi relevanță pentru întreprinderile raportoare. Întreprinderile trebuie să respecte cerința de publicare în formatul electronic unic, ceea ce va permite o exploatare mai eficientă a informațiilor, dar şi costuri mai reduse pentru toate părțile interesate. Directiva (UE) 2022/2464 introduce noi responsabilități în ceea ce priveşte asigurarea informațiilor anuale şi consolidate privind durabilitatea (a se vedea pct. 4). Organismele de management şi de guvernanță au o responsabilitate colectivă de a se asigura că întreprinderea a publicat informațiile privind durabilitatea în conformitate cu standardele europene şi în formatul digital necesar[3]. În plus, raportul privind durabilitatea ar trebui să includă o descriere a rolului organismelor administrative, de conducere şi de supraveghere în ceea ce priveşte aspectele legate de durabilitate şi o descriere a expertizei şi competenței acestora în exercitarea rolului lor, sau a oportunităților de care dispun pentru a dobândi o astfel de expertiză sau competență[4].

3.1.4. Pilonul "substanțial"[5]

Pentru a răspunde nevoilor de informare ale tuturor părților interesate, raportarea privind durabilitatea, bazată, aşa cum s-a văzut mai sus, pe principiul dublei materialități şi pe demersul conceptual al EFRAG, poate fi structurată tridimensional, după cum ilustrează şi ***Figura nr. 1***:

i. nivelul de informare: informații privind toate sectoarele (sectorul agnostic[6]), informații specifice unui anumit sector, informații specifice unei anumite întreprinderi;

---

[1] Termenul "redevabilitate" semnifică faptul că întreprinderile, prin organele lor reprezentative, trebuie să "dea socoteală" pentru deciziile luate şi pentru acțiunile întreprinse

[2] Directiva (UE) 2022/2464, § 4.

[3] Idem, Considerentul 59.

[4] Idem, Considerentul 50

[5] Termenul "*substanțial*", de origine latină "*substantialis*", are accepțiunea de "*conținut bogat, consistent, plin de substanță, abundent*". Sursa: *Larousse.*

[6] Cuvântul "agnostic" utilizat în standardele EFRAG are o semnificație specială, contextuală, semnificând „toate sectoarele". Conform dicționarului Academiei Franceze, "agnostic" înseamnă: "o doctrină sau o atitudine filosofică care consideră ilegitimă orice doctrină metafizică şi declară inaccesibilă cunoaşterii orice realitate care nu poate fi percepută prin simțuri". Prin extensie, semnifică „indiferență în chestiuni religioase".

ii. Aspecte de sustenabilitate / Subiecte de informare: mediu, social, guvernare

iii. Domenii de informare: strategie şi politici, implementare, măsurarea performanței

Această abordare prefigurează substanța multidimensională a informațiilor, în concordanță cu aşteptările şi nevoile diferiților utilizatori şi cu o realitate din ce în ce mai complexă şi dinamică.

Figura nr. 1. Arhitectura raportării privind durabilitatea

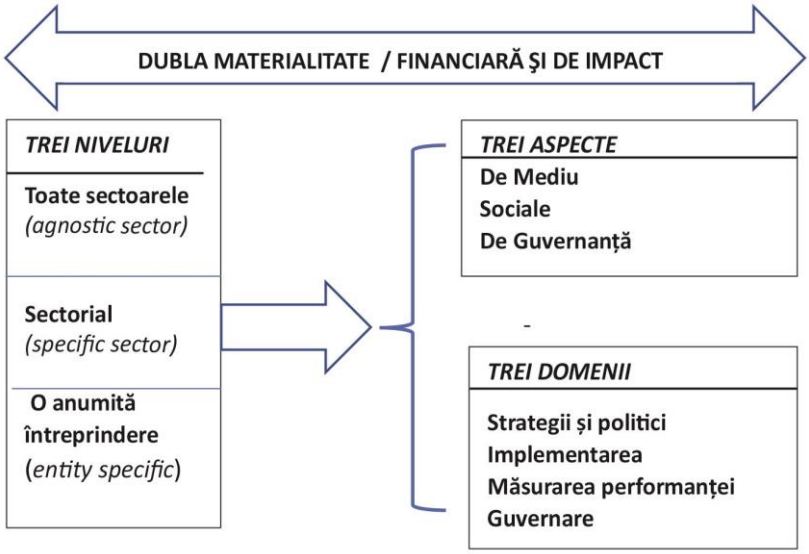

Sursa: Autorii, inspirat de prezentarea ESRS – Outreach Franța[1]

3.2. Realitatea socială vizată de noul cadru juridic european

În comparație cu raportarea voluntară sau raportarea nefinanciară, Directiva (UE) 2022/2464 conține cerințe suplimentare de informare pentru a reprezenta realitatea complexă a întreprinderilor care îşi desfăşoară activitatea într-un context constrângător din punct de vedere social şi al mediului.

Realitatea vizată de această directivă poate fi abordată din două puncte de vedere:

– al perimetrului entităților supuse acestei obligații;

– al conținutul informațiilor, al aspectelor considerate semnificative din punct de vedere al durabilității.

3.2.1. Perimetrul raportării privind durabilitatea

Perimetrul de raportare privind durabilitatea are, în acest context, semnificația de contur al câmpului de aplicare a obligațiilor impuse de Directiva (UE) 2464. El depinde atât de entitățile, în sens contabil, vizate direct de obligația de publicare a informațiilor, cât şi de părțile interesate asociate riscurilor, oportunităților şi impactului referitoare la aspectele de durabilitate. Directiva (UE) 2022/2464 conține modificări radicale privind perimetrul raportării, în comparație cu directiva privind informațiile nefinanciare. După cum se arată în **Anexa 1**, obligațiile de raportare privind durabilitatea
vizează:

i) *Toate întreprinderile mari*, indiferent dacă sunt cotate sau nu pe o piață reglementată europeană, având în vedere impactul lor semnificativ asupra factorilor de durabilitate, atât direct, cât şi de-a lungul lanțurilor lor valorice. Potrivit estimărilor[2], numai 20% dintre întreprinderile mari aplică în prezent standardele în

[1] ESRS Presentation – Outreach France, June 2, 2022 EFRAG, https://www.efrag.org/, consultat în septembrie 2022

[2] Propunere de Directivă a Parlamentului European şi a Consiliului de modificare a Directivelor 2013/34/UE, 2004/109/CE şi 2006/43/CE şi a Regulamentului (UE) nr. 537/2014 în ceea ce priveşte raportarea privind durabilitatea întreprinderilor. Expunerea de motive, p. 13

acest domeniu şi doar 30% dintre ele solicită o anumită formă de asigurare. Această modificare va duce la o creştere importantă a perimetrului de raportare: de la 11.600 întreprinderi în prezent (sau 47% din cifra de afaceri a tuturor societăților de capital), la aproximativ 49.000 de companii (reprezentând 75% din aceeaşi cifră de afaceri)[1].

ii) *Toate societățile, europene şi neeuropene,* cotate *pe o piață reglementată din Uniune* (atât întreprinderi mari, cât şi IMM-uri), cu excepția microîntreprinderilor. Includerea IMM-urilor cotate la bursă este justificată, în primul rând, de ponderea lor ridicată în totalul întreprinderilor europene şi, în acest caz, în totalul celor cotate la bursă. Potrivit celui mai recent raport al Comisiei privind IMM-urile[2] (întreprinderi cu mai puțin de 250 de angajați), acestea au reprezentat în 2021, 99,8% din totalul întreprinderilor nefinanciare din UE-27. Acestea angajau 83 de milioane de persoane, echivalentul a 64% din totalul locurilor de muncă, şi generau 52% din valoarea adăugată totală produsă de sectorul de afaceri nefinanciar. Microîntreprinderile (întreprinderi cu mai puțin de 10 angajați) au reprezentat peste 90% din totalul IMM-urilor. Această cerință de publicare a informațiilor privind durabilitatea va oferi participanților la piața financiară informațiile necesare pentru propria lor abordare în materie de durabilitate, deschizând în acelaşi timp noi căi de acces la finanțare pentru IMM-urile în cauză.

iii) *Instituțiile de credit, întreprinderile de investiții şi întreprinderile de asigurare şi reasigurare,* inclusiv cooperativele şi societățile mutuale, care îndeplinesc anumite criterii de dimensiune, având în vedere rolul lor esențial în tranziția către un sistem economic şi financiar pe deplin viabil şi favorabil incluziunii[3]

iv) *Întreprinderi din țări terțe* cu o activitate importantă, care au o filială sau o sucursală pe teritoriul Uniunii. Această obligație face ca întreprinderile din țările terțe să fie responsabile pentru impactul lor asupra oamenilor şi a mediului, asigurând totodată condiții de concurență echitabile pentru întreprinderile care îşi desfăşoară activitatea pe piața internă.

Perimetrul extins de raportare constituie premisa pentru a oferi părților interesate un acces mai bun la informații comparabile, relevante şi fiabile privind durabilitatea.

3.2.2. Conținutul informațiilor privind durabilitatea

Tranziția de la raportarea nefinanciară la raportarea privind durabilitatea se materializează pe plan administrativ prin înlocuirea declarației nefinanciare prevăzute de Directiva (UE) 95/2014 cu raportarea privind durabilitatea impusă de Directiva (UE) 2022/2464.

Termenele limită pentru publicarea primului raport de sustenabilitate sunt diferite în funcție de categoriile de entități şi de originea acestora[4]. Potrivit Directivei 2022/2464, *lista aspectelor de durabilitate*[5] cu privire la care întreprinderile trebuie să publice informații ar trebui să fie în concordanță cu definiția *"factorilor de durabilitate"*[6], să prevină orice neconcordanță între informațiile solicitate de utilizatori şi cele publicate de societăți şi să corespundă nevoilor şi aşteptărilor utilizatorilor şi ale întreprinderilor.

---

[1] Potrivit Eurostat, în 2021, numărul întreprinderilor mari din România a fost de 1 540 şi cel al IMM-urilor – de 530 050. În Franța, întreprinderile mari numărau 4 723 de entități şi IMM-uri 2 939 143 de entități; https://ec.europa.eu/eurostat/, accesat în mai 2023

[2] Commission européenne (2022), Annual Report on European SMEs 2021/22, SMEs and environmental sustainability, *SME Performance Review* 2021/2022, p. 79-90.

[3] Directiva (UE) 2022/2464, Considerentul 27.

[4] **2025,** pentru exercițiul financiar care începe la 1 ianuarie 2024, în cazul întreprinderilor care fac deja obiectul Directivei (UE) 2014/95; **2026**, pentru exercițiul financiar care începe la 1 ianuarie 2025, în cazul întreprinderilor mari care nu fac în prezent obiectul Directivei (UE) 2014/95; **2027,** pentru exercițiului financiar care începe la 1 ianuarie 2026, în cazul IMM-urilor cotate la bursă, cu posibilitatea reportării până în 2029; **2029,** pentru exercițiul financiar care începe la 1 ianuarie 2028, pentru întreprinderile din țări terțe cu o cifră de afaceri netă de peste 150 de milioane EUR în UE. Sursa: *Directiva (UE) 2022/2464, art.5.*

[5] "Aspecte de durabilitate" înseamnă factori de mediu, factori sociali şi care privesc drepturile omului şi factori de guvernanță, inclusiv factori de durabilitate, astfel cum sunt definiți la articolul 2 punctul 24 din Regulamentul (UE) 2019/2088

[6] "Factori de durabilitate" înseamnă aspecte de mediu, sociale şi de personal, respectarea drepturilor omului şi combaterea corupției şi a actelor de corupție [Sursa: Regulamentul (UE) 2019/2088, articolul 2 (§24].

Informațiile ce trebuie publicate reflectă interacțiunea dintre întreprindere, pe de o parte, şi impactul, riscurile şi oportunitățile legate de dezvoltarea durabilă, pe de altă parte. Ele trebuie să permită o înțelegere a impactului activităților întreprinderii asupra aspectelor de durabilitate, precum şi a modului în care acestea influențează dezvoltarea, performanța şi poziția întreprinderii, dincolo de ceea ce se reflectă deja în situațiile financiare.

Pentru a defini cerințele de informare în materie de durabilitate, temele/subiectele sunt împărțite în sub-teme/subiecte (şi, dacă este necesar, sub-subiecte), ceea ce conduce, pas cu pas, la un set coerent de informații, urmând logica prezentată în ***Figura nr. 1***. **Anexa 2** sintetizează informațiile relevante care trebuie raportate, printr-o prezentare comparativă a exigențelor celor două directive, cu scopul a evidenția mai bine progresele anvizajate de Directiva (UE) 2022/2464, dar şi obligațiile ce revin întreprinderilor.

Fără a ne propune o dezvoltare a tuturor aspectelor reținute în **Anexa 2**, vom menționa numai unele diferențe semnificative între cele două directive, grupate după caz, pe domenii, subdomenii sau aspecte de raportare, după logica redată în ***Figura nr. 1***. Astfel, în conformitate cu principiul dublei materialități, informațiile ce trebuie raportate potrivit de Directivei (UE) 2022/2464 se referă, pe de o parte, la impactul activităților întreprinderii asupra aspectelor de durabilitate şi, pe de altă parte, la modul în care aspectele de durabilitate afectează dezvoltarea, performanța şi poziția întreprinderii. Acestea sunt aprofundate din trei unghiuri: oportunități, riscuri şi impacturi legate de aspectele de durabilitate.

Recenta directivă impune furnizarea de informații nu numai cu privire la modelul de afaceri, ci şi cu privire la *strategia întreprinderii în materie de durabilitate*. Demersul clasic de elaborare a unei strategii trebuie revizuit, deoarece întreprinderile sunt obligate să integreze variabile noi privind oportunitățile legate de factorii de durabilitate, riscurile asociate, reziliența modelului lor de afaceri şi să dezvăluie argumentele privind alegerile lor strategice. De asemenea, ele trebuie să raporteze asupra modului de integrare a aspectelor de durabilitate în planurile de activitate atât operaționale, cât şi financiare. Un alt aspect inovator se referă la obligația de a informa cu privire la modul de includere în opțiunile strategice a resurselor intangibile esențiale, dincolo de aspectele raportate în situațiile financiare, precum şi la nivelul de dependență de acest tip de resurse: capitalul intelectual, uman, social şi relațional, resursele de cercetare şi dezvoltare.

Formularea obiectivelor legate de aspectele de durabilitate trebuie să răspundă exigențelor clasice din ştiința managementului, în ceea ce priveşte măsurabilitatea şi termenele de realizare. La acestea se adaugă exigențe suplimentare, întrucât obiectivele trebuie stabilite în conformitate cu angajamentele europene de mediu[1] şi ținând seama de obiectivele asumate de instituțiile europene şi de comunitatea internațională în cadrul Agendei 2030. O noutate care ar trebui să sporească relevanța obiectivelor, mai ales a celor legate de factorii de mediu, dar şi responsabilitatea întreprinderilor, se referă la obligația de a raporta informații bazate pe dovezi ştiințifice concludente[2]. În plus, întreprinderile sunt obligate să furnizeze o declarație cu privire la faptul dacă obiectivele legate de factorii de mediu se bazează pe astfel de dovezi ştiințifice.

Informațiile privind modelul de afaceri şi strategia ar trebui să includă şi elemente privind calitatea relației dintre întreprindere şi părțile interesate, inclusiv clienții, furnizorii şi comunitățile afectate de activitățile acesteia, precum şi cu privire la modul în care sunt implicate în elaborarea şi punerea în aplicare a strategiei. Integrarea riscului[3] în strategia unei întreprinderi este un demers normal. El capătă noi dimensiuni în contextul dezvoltării durabile, deoarece întreprinderea trebuie să țină seama şi să furnizeze informații privind: riscurile sale financiare ce decurg din aspectele de durabilitate; riscurile şi impactul generat de activitățile întreprinderii (impactul cauzat direct de întreprindere, impactul la care contribuie întreprinderea şi impactul care are legătură în alt mod cu lanțul valoric al întreprinderii); reziliența întreprinderii la riscurile legate de aspecte de durabilitate.

Întreprinderea trebuie să furnizeze informații referitoare la *aplicarea strategiei privind aspectele de durabilitate*, la planurile de acțiune, la acțiunile concrete întreprinse, la investițiile financiare şi asociate. Informațiile ar trebui să vizeze şi procesul de diligență în ceea ce priveşte aspectele de durabilitate, înțeles ca *"procesul desfăşurat de*

[1] COM(2019) 640 final: Pactul verde european; Regulamentul Taxonomie, art. 9.

[2] Enunțuri ale unor adevăruri obținute prin aplicarea unor metode ştiințifice riguroase

[3] Definit de standardele ISO 31000 privind gestionarea riscurilor, ca "Efectul incertitudinii asupra obiectivelor".

întreprinderi pentru a identifica, monitoriza, preveni, atenua şi corecta principalele efecte negative reale şi potențiale legate de activitățile lor şi determină modul în care companiile abordează aceste efecte negative"[1] Diligența necesară în materie de dezvoltare durabilă este o practică continuă, care răspunde schimbărilor de strategie a întreprinderii, ale modelului şi relațiilor de afaceri, ale condițiilor de exploatare, de aprovizionare şi de vânzare.

În conformitate cu principiul de gestiune "*ceea ce nu poate fi măsurat nu poate fi controlat*", dispozițiile europene privind durabilitatea, în special Regulamentul privind taxonomia şi regulamentele delegate evocate anterior, dar şi Directiva (UE) 2464/2022 acordă un interes deosebit măsurabilității obiectivelor, a progreselor realizate şi a rezultatelor obținute. Aceste documente conțin criterii tehnice precise, fundamentate ştiințific, pentru clasificarea activităților întreprinderilor din punct de vedere al durabilității, precum şi tehnici de măsurare a performanței lor de mediu.

De exemplu, pentru măsurarea durabilității din punct de vedere al mediului, întreprinderile nefinanciare trebuie să publice următorii indicatori[2]:

- proporția din cifra lor de afaceri provenind din produse sau servicii asociate activităților economice care pot fi considerate durabile din punctul de vedere al mediului (...);
- partea din cheltuielile lor de capital şi partea din cheltuielile lor de funcționare legată de active sau procese asociate activităților economice care pot fi considerate durabile din punctul de vedere al mediului (...).

Indicatorii relevanți pentru aspectele sociale şi de guvernanță se referă în mare măsură la aspectele menționate în **Anexa 2**, pe care nu ne propunem să le dezvoltăm în acest articol.

Furnizarea acestor informații asociată cu asigurarea lor de către un auditor constituie o garanție a compatibilității strategiei, a modelului de afaceri şi în general a activităților întreprinderii cu exigențele tranziției către o economie durabilă.

[1] Directiva (UE) 2022/2464, considerentul 31.
[2] Regulamentul Taxonomie, art. 8.

4. Noi provocări pentru analiştii şi auditorii financiari

Noile reglementări europene privind raportarea în materie de durabilitate generează multe preocupări în rândul teoreticienilor şi practicienilor, fie că este vorba de profesiile contabile şi financiare (contabili, administratori de active, analişti, auditori), fie de alte profesii implicate în managementul şi guvernanța întreprinderilor. Toți se confruntă cu noi provocări, ce se conturează treptat şi a căror amploare va fi mai clară odată cu adoptarea de către Comisie a actelor delegate de completare a Directivei (UE) 2022/2464 cu standardele de raportare privind durabilitatea[3].

4.1. Noi provocări pentru analiştii financiari

Profesiile contabile au evoluat de-a lungul timpului sub impulsul paradigmelor financiare, care s-au extins în mod natural de la finanțe, la contabilitate şi la analiza financiară. Spremann a identificat două mari paradigme financiare care sintetizează această evoluție: paradigma "*tradițională*" şi paradigma *"neoclasică*"[4]. Conform paradigmei tradiționale, finanțarea este pur şi simplu un mijloc de a aduce bani în economia reală, de a aloca economiile gospodăriilor şi ale întreprinderilor cu aşteptarea unui câştig. Analiza financiară se concentrează, în acest caz, pe gestionarea eficientă a fondurilor disponibile şi pe capacitatea de a le rambursa (analiza structurii financiare, analiza lichidității şi solvabilității, analiza resurselor şi rezultatelor etc.). Paradigma neoclasică care a dominat viața economică încă din a doua jumătate a secolului al XX-lea se bazează pe ipoteza unei piețe financiare eficiente, pe deplin competitive, capabilă să producă un preț de echilibru reprezentând valoarea economică intrinsecă a activelor financiare. „Finanțele" nu se mai concentrează în primul rând pe finanțarea companiilor, ci pe crearea de bogăție pentru acționari. Analiza financiară se focalizează în special pe performanța financiară a întreprinderii, prin

[3] Comisia va adopta toate actele delegate de completare a Directivei UE 2022/2464 privind definirea standardelor de raportare nu mai târziu de 30 iunie 2024 (Cf. punctului 8 şi punctului 14 din directivă).
[4] Spremann, K. (2010). "Old and New Financial Paradigms". În G. Eilenberger, S. Haghani, A. Kötzle, K. Reding, & K. Spremann (Eds.), *Current Challenges for Corporate Finance: A Strategic Perspective,* (p. 7-26).

prisma maximizării dividendelor şi a valorii de piață a întreprinderii, respectiv pe reducerea riscurilor pentru acționari.

În ciuda diferențelor evidente dintre cele două paradigme, niciuna nu răspunde cerințelor şi priorităților zilelor noastre deoarece ignoră provocările dezvoltării durabile. Teoria finanțelor durabile câştigă teren, fiind transpusă la nivel contabil de modelul CARE (*Comprehensive Accounting in Respect of Ecology*)[1], cu extindere în domeniul analizei. Acest model reprezintă un pas înainte la nivel conceptual, propunând integrarea unei noi funcții a capitalurilor utilizate pentru crearea de valoare, funcția de prevenire, alături de funcția tradițională de exploatare. Această abordare se bazează pe o extindere a paradigmei contabile tradiționale, în concordanță cu cerințele de durabilitate şi permițând o reorientare a fondurilor către activități durabile. În acest context, analiştii se confruntă cu noi provocări, dintre care unele sunt evidențiate mai jos.

4.1.1. Conştientizarea nevoii de schimbare a profesiei

Dincolo de provocările societale cu care se confruntă toate profesiile, analiştii se confruntă cu provocări de ordin tehnic, deoarece extinderea obligațiilor de raportare schimbă profund nucleul meseriei. Departe de a fi o profesie simplă, aceasta este totuşi facilitată de o serie elemente:

- practic, toate datele sunt exprimate în aceeaşi unitate de măsură, unitatea monetară, ceea ce facilitează prelucrarea; totul este calculabil, măsurabil, reductibil la aceeaşi unitate monetară;
- prioritatea cifrelor asupra expresiei literare permite o standardizare puternică a conținutului, o verificabilitate sporită, dând un sentiment de ştiințificitate şi, prin urmare, de adevăr;
- ideologia de bază este simplă: funcția companiei este de a-şi maximiza profitul, cu condiția asigurării unei trezorerii pozitive.

Această simplitate este relativă. Dacă luăm cazul TotalEnergies, documentul de înregistrare universal pentru exercițiul financiar 2022, depus pe site-ul Autorité des marchés financiers (AMF), reprezintă 672 de pagini! Conturile consolidate numără 130 de pagini, iar conturile sociale 28 de pagini. În total, partea financiară reprezintă 1/4 din volumul raportului anual. Dar 300 de pagini sunt dedicate controlului riscurilor, guvernanței şi performanței extra financiare. În aceste 300 de pagini există, desigur, date ce pot fi verificate prin conectare cu informațiile financiare, dar marea parte este formată din text, care permite o abordare holistică, un diagnostic global, cu o libertate de interpretare infinit mai mare, ceea ce explică de ce terții independenți care auditează aceste informații sunt autorizați să dea doar o asigurare limitată.

Abordând probleme societale, informațiile privind durabilitatea, deşi adesea de natură calitativă, pot fi mai relevante decât informațiile financiare. Într-adevăr, asigurarea unei profitabilități ridicate pe termen scurt poate duce la o catastrofă pe termen mediu sau lung, pe care situațiile financiare nu o vor dezvălui. În plus, unele valori umane sau sociale nu pot fi măsurate. Abolirea pedepsei cu moartea sau a sclaviei nu au fost urmarea unui calcul contabil sau financiar, ci a prevalenței unei anumite idei despre ființa umană. În mod similar, menținerea capitalului natural sau uman este o alegere politică, dar la care analiştii pot contribui dând o altă perspectivă meseriei lor. Toate aceste aspecte sunt exemple ale evoluției profesiei şi ale nevoii de schimbare prin îmbogățirea competențelor şi stăpânirea rapidă a nucleului de cunoştințe ce se reconfigurează sub ochii noştri.

4.1.2. Transformarea analizei financiare într-un instrument al tranziției durabile

Reglementările europene în materie de durabilitate obligă profesia contabilă, în general, şi analiştii financiari, în special, la includerea unor noi teme şi criterii de referință în domeniul şi în raționamentul lor profesional. Este vorba, în primul rând, de *extinderea domeniului de aplicare al analizei* în coerență cu noile cerințe de raportare. Practic, perimetrul analizei ar trebui extins la aspectele de durabilitate şi domeniile reținute în **Anexa 2** (coloana 2). Extinderea nu trebuie înțeleasă ca o acumulare cantitativă de noi teme, ci ca o modalitate de abordare sistemică, capabilă să conecteze aspectele de durabilitate cu cele financiare. Analiza nu se mai limitează la aspecte aflate sub controlul întreprinderii, ci include activități, riscuri şi oportunități semnificative, care pot fi atribuite relațiilor de afaceri cu alte părți interesate, dincolo de domeniul de aplicare al raportării financiare. *Lanțul de valoare*, abordat

[1] Rambaud, A. *et al*. (2022), « Mesure et définition d'impacts extra-financiers des investissements : retour des théories et pratiques de l'Impact Investing et apports possibles de la comptabilité », Paris, ANC, p. 41.

azi mai mult sau mai puțin în funcție de autor, trebuie să devină un ax transversal al analizei, fiind indispensabil în formularea raționamentelor profesionale şi asigurând reducerea decalajului dintre analiza financiară tradițională şi analiza în materie de durabilitate.

Analiza tradițională orientată spre rezultatele întreprinderii şi valorile de piață în termeni de "*outputs*" trebuie completată, în mod natural, cu analiză în termeni de "*autcomes*" şi de impact pe termen lung. Instrumentele metodologice vor fi îmbogățite cu noi grile de analiză a resurselor, activităților şi produselor, dar şi a cheltuielilor şi veniturilor. De exemplu, analiza resurselor poate fi completată prin includerea aspectelor privind accesul la resursele naturale şi sociale, la durabilitatea accesului şi la condițiile de acces, la oportunitățile şi riscurile asociate. Analiza resurselor intangibile, dincolo de considerente pur financiare, trebuie completată cu abordarea impusă de noile reguli ale jocului.

Un domeniu ce va căpăta o amploare deosebită este cel al analizei poziției întreprinderii pe traiectoria tranziției durabile, conform exigențelor Regulamentului Taxonomie. Aprofundarea analizei pe categorii de activități: analiza activităților eligibile din punct de vedere al taxonomiei, analiza alinierii activităților eligibile şi analiza contribuției activităților aliniate la activitatea generală a întreprinderii (pe baza indicatorilor: ponderea cifrei de afaceri din activități eligibile şi/sau aliniate la taxonomie; ponderea cheltuielilor de capital aferente activităților eligibile şi/sau aliniate la taxonomie; ponderea cheltuielilor de exploatare aferente activităților eligibile şi/sau aliniate la taxonomie) fac deja parte din practica cabinetelor de consultanță şi a marilor grupuri.

Pactul verde european subliniază că o creştere durabilă şi favorabilă incluziunii "*va necesita investiții publice semnificative şi eforturi sporite pentru a canaliza capitalul privat către acțiuni climatice şi de mediu"* [1]. Această alocare a resurselor se bazează în mare parte pe munca analiştilor care fac legătura dintre întreprinderi şi investitori şi pot orienta capitalul, întrucât "*sectorul privat va fi decisiv în finanțarea tranziției ecologice"*[2]. Dând profesiei lor o astfel de orientare, analiştii pot contribui la focalizarea investițiilor către activități durabile şi la transformarea treptată a analizei financiare şi a sistemului financiar, în general, într-un instrument de sprijinire a tranziției durabile.

[1] COM(2019) 640 final: Pactul verde european, p. 2.
[2] Idem, p. 16

4.1.3. Reducerea complexității prin utilizarea agențiilor de rating

Rapoartele de gestiune care numără uneori sute de pagini depăşesc, prin nivelul lor de tehnicitate şi prin complexitatea sensurilor date diferitelor concepte, abilitățile contabile, juridice şi financiare ale aproape tuturor investitorilor. Aceasta a făcut ca agențiile de rating financiar să umple golul şi să compenseze astfel de dificultăți prin furnizarea unui rating, a unei note, care singură, rezumă întregul. Ea nu se preocupă de nuanțe. O companie = o notă![3] Rezultată dintr-un algoritm care nu este cunoscut, credibilitatea acestei note care măsoară capacitatea entității de a-şi rambursa datoriile, se bazează pe reputația agenției. Pe acelaşi model au fost înființate şi agențiile de rating ESG. Una dintre cele mai mari din Franța, creată în 2002 pentru a promova investițiile responsabile din punct de vedere social (ISR), este Vigeo, care a devenit în prezent o filială a agenției americane de rating Moody's.

Se poate, desigur, critica valoarea acestor note. Metoda lor de calcul este un "secret de bucătărie" bine păstrat. Agențiile de rating nu sunt un model de transparență, dar în mod legitim nu doresc ca secretele lor comerciale să cadă în domeniul public. Cu toate acestea, se pare că marile grupuri au conştientizat exigențele cu privire la responsabilitatea lor socială şi de mediu şi au contribuit la creşterea foarte puternică a volumului de capital gestionat din fondurile responsabile social. Chiar dacă nu cunosc îndeaproape astfel de secrete interne, analiştii financiari trebuie să fie capabili să dea sens acestor note, să le interpreteze şi să canalizeze o astfel de "reducerea a complexității" spre alimentarea raționamentului lor profesional. Recenta propunerea Parlamentului European şi a Consiliului privind transparența şi integritatea activităților de rating ESG va genera, fără îndoială, schimbări radicale în domeniu [4].

4.2. Noi provocări pentru auditori

Directiva (UE)2464/22 privind publicarea informațiilor privind durabilitatea modifică, de asemenea,

[3] Burlaud A. (2022), *Comptabilités. L'empire des nombres.* EMS, p. 173.
[4] Propunere de REGULAMENT AL PARLAMENTULUI EUROPEAN ŞI AL CONSILIULUI din 13.06.2023, privind transparența şi integritatea activităților de rating de mediu, social şi de guvernanță (ESG) {SEC(2023) 241 final} – {SWD(2023) 204 final} – {SWD(2023) 207 final}

Regulamentul (UE) 537/2014 privind auditul statutar al entităților de interes public[1] şi Directiva 2006/43/CE privind auditul statutar al conturilor anuale şi consolidate[2]. O schimbare importantă vizează obligația auditorilor de a se asigura că informațiile privind durabilitatea sunt credibile şi, prin urmare, performative. Modificarea titlului capitolului 8 al Directivei contabile din "Audit" în "Auditul şi asigurarea informațiilor privind durabilitatea" este semnificativă. Experiența acumulată din 1978, când a fost publicată prima directivă privind auditul statutar, a fost utilizată pe deplin pentru a aborda auditul statutar în ceea ce priveşte durabilitatea. Această inovație aduce noi responsabilități şi oportunități pentru auditori, dintre care le evidențiem mai jos pe cele mai semnificative.

4.2.1. Extinderea frontierelor auditului şi a responsabilităților auditorilor

În conformitate cu cerințele Directivei (UE) 2022/2464, auditorii statutari şi firmele de audit (autorizate să efectueze auditul statutar) au, dincolo de atribuțiile lor tradiționale[3], o nouă atribuție, de asigurare a raportării anuale şi consolidate privind durabilitatea. Ei trebuie să emită un aviz privind conformitatea informațiilor privind durabilitatea cu cerințele Uniunii Europene[4].

Concret, aceasta este o opinie care se referă la:

- conformitatea informațiilor privind durabilitatea cu cerințele prezentei directive;
- conformitatea raportării privind durabilitatea cu standardele Uniunii de raportare privind durabilitatea;
- procesul desfăşurat de întreprindere pentru a identifica informațiile raportate în conformitate cu standardele de informare privind durabilitatea;
- respectarea obligației de a marca informațiile privind durabilitatea în conformitate cu formatul electronic de informare;
- respectarea cerințelor de informare prevăzute la articolul 8 din Regulamentul Taxonomie.[5]

4.2.2. Cum îşi exprimă auditorii opinia

Aşa cum se precizează în directivă, profesia de asigurare face distincția între misiunile de asigurare limitată şi misiunile de asigurare rezonabilă. Legat de raportul privind durabilitatea, auditorul are obligația de a-şi exprima opinia în cadrul unei misiuni de asigurare limitată. În astfel de misiuni, concluzia este, de obicei, exprimată într-o formă negativă, prin care practicianul informează că nu a identificat nicio problemă care să îl conducă la concluzia că obiectul a fost prezentat eronat în mod semnificativ. Într-o astfel de misiune "*auditorul efectuează mai puține teste decât cele efectuate în cazul unei misiuni de asigurare rezonabilă. Volumul de muncă pentru omisiune de asigurare limitată este, prin urmare, mai mic decât cel necesar pentru o misiune de asigurare rezonabilă. (...)*"[6]. Această opinie poate fi emisă de un auditor statutar (commissaires aux comptes – în Franța, auditor financiar – în România) sau de o firmă de audit, alta decât auditorul (auditorii) care efectuează auditul statutar al situațiilor financiare.

Legiuitorul prevede o consolidare treptată a nivelului de asigurare, prin trecerea de la asigurarea limitată la cea rezonabilă. Această prudență se datorează, cel puțin parțial, absenței normelor de asigurare în materie de durabilitate, fie ele ale International Federation of Accountants (IFAC), ale International Sustainability Standards Board (ISSB) sau ale EFRAG. Practic, tranziția către o misiune de asigurare rezonabilă privind conformitatea raportării în materie de durabilitate cu cerințele Uniunii va fi posibilă atunci când Comisia va adopta standardele de asigurare pentru asigurarea

[1] Regulamentul (UE) 537/2014 al Parlamentului European şi al Consiliului din 16 aprilie 2014 privind cerințele specifice pentru auditul statutar al entităților de interes public şi de abrogare a Deciziei 2005/909/CE a Comisiei

[2] Directiva 2006/43/CE a Parlamentului European şi a Consiliului din 17 mai 2006 privind auditul legal al conturilor anuale şi al conturilor consolidate şi de modificare a Directivelor 78/660/CEE şi 83/349/CEE ale Consiliului şi de abrogare a Directivei 84/253/CEE a Consiliului

[3] În conformitate cu articolul 34 din Directiva contabilă, auditorul statutar sau firma de audit exprimă un aviz privind: (i) coerența raportului administratorilor cu situațiile financiare; (ii) pregătirea raportului administratorilor în conformitate cu cerințele juridice aplicabile.

[4] Directiva (UE) 2022/2464, art.3 şi considerentul 60.

[5] Orice întreprindere care face obiectul obligației de a divulga informații nefinanciare în conformitate cu articolul 19 *bis* sau articolul 29 *bis* din Directiva 2013/34/UE include în declarația sa nefinanciară sau în declarația nefinanciară consolidată informații privind măsura în care activitățile întreprinderii sunt asociate cu activități economice care pot fi considerate ca durabile din punctul de vedere al mediului în temeiul articolelor 3 şi 9 din prezentul regulament.

[6] Directiva (UE) 2022/2464, considerentul 60

rezonabilă a raportării privind durabilitatea prin intermediul unor acte delegate, până cel târziu la 1 octombrie 2028[1].

4.2.3. Creşterea exigenţelor privind competenţele profesionale

Indiferent dacă certifică situații financiare sau informații privind durabilitatea, auditorul aparține unei profesii reglementate deoarece îndeplineşte o misiune de serviciu public. Prin urmare, profesionistul trebuie să fie acreditat de o autoritate independentă. Apoi, acesta poate audita conturile anuale şi/sau informațiile privind durabilitatea.

Acreditarea necesită o pregătire reglementată, auditorul putând practica: "după ce a ajuns la nivelul de admitere la universitate (...), apoi a finalizat un întreg program de educație teoretică, a finalizat pregătirea practică şi a promovat un examen de aptitudini profesionale la nivelul de absolvire a universității." Examenul de aptitudini profesionale sau examenul final este unul complex, care garantează cunoştințe teoretice din domenii relevante din perspectiva durabilității, precum: standardele referitoare la întocmirea raportării anuale şi consolidate privind durabilitatea; analiza privind durabilitatea; procesul de diligență în ceea ce priveşte aspectele de durabilitate; cerințele legale şi standardele de asigurare pentru raportarea privind durabilitatea. Pregătirea practică este de cel puțin trei ani, din care cel puțin 2/3 cu un auditor statutar. O posibilitate aparte este oferită profesioniştilor care au profesat timp de cel puțin 15 ani sau celor care sunt acreditați într-un alt stat membru al UE[2].

Statele membre ale UE au obligația de a institui un sistem de asigurare a calității pentru auditorii statutari prin supraveghere publică, cum ar fi ASPAAS în România (Autoritatea pentru Supravegherea Publică a Activității de Audit Statutar**)** sau H3C în Franța (Haut conseil du commissariat aux comptes).

4.2.4. Creşterea complexității misiunilor de audit

Auditorul îşi exprimă opinia cu privire la informațiile produse şi prezentate în conformitate cu standardele europene. Aceste informații, al căror conținut a fost aprofundat la punctul 3.2.2., sunt de o mare complexitate. Raportul privind durabilitatea nu este un document promoțional, de „greenwashing", de comunicare al unei companii, ci un document tehnic elaborat conform unor reguli tehnice obligatorii, bine definite.

4.2.5. Cerințe de etică

Ca şi în cazul auditului statutar, auditorul este obligat să respecte "*regulile de etică, independență, obiectivitate, confidențialitate şi secretul profesional*". În ceea ce priveşte independența, în directivă se precizează că "taxele stabilite pentru auditul statutar şi asigurarea informațiilor privind durabilitatea:

- nu sunt determinate sau influențate de furnizarea de servicii suplimentare entității auditate
- nu sunt condiționate" [3].

În cazul încălcărilor, se prevăd sancțiuni eficace, proporționale şi disuasive.

Directiva contabilă încredințează organelor de conducere (consiliul de administrație, consiliul de supraveghere, consiliul director) sarcina de a se asigura, în cadrul angajamentului lor de responsabilitatea colectivă, că situațiile financiare au fost întocmite în conformitate cu exigențele legale. Directiva (UE) 2022/2464 extinde această responsabilitate la raportarea privind durabilitatea. În plus, dacă este o entitate de interes public, aceasta trebuie să aibă un comitet de audit. Prin urmare, principiul separării pregătirii şi controlului informațiilor trebuie respectat în ambele cazuri.[4]

Dificultatea elaborării şi auditării unor informații complexe, multidimensionale şi multidisciplinare precum cele descrise mai sus este evidentă. Multe profesii sunt în afara zonei lor de confort. Probabil că va dura mulți ani până la stabilizarea dispozitivului a cărui miză este însă fundamentală pentru umanitate.

Concluzii

Problemele legate de durabilitatea capitalului financiar, uman şi natural au devenit acum probleme societale, prea complexe pentru a face obiectul unor cercetări bazate pe verificarea legăturile cauzale dintre câteva variabile măsurabile. Organizațiile guvernamentale internaționale (ONU şi OCDE) sau organizațiile neguvernamentale (ISSB, IFAC, GRI etc.), conştiente de amenințările care

[1] *Ibid.*
[2] Directiva (UE) 2022/2464, articolul 3 (4)
[3] Idem, art. 13.
[4] Directiva (UE) 2013/34, art. 33.

afectează lumea, încearcă să propună instrumente capabile să conducă o schimbare a societății, chiar a civilizației. În ceea ce ne priveşte, ne-am limitat în esență la studiul recentelor reglementări europene care însoțesc tranziția de la o economie de piață la o civilizație "durabilă". Abordarea lor politică am studiat-o din punctul de vedere al dreptului afacerilor şi, în special, al publicării de informații de către şi despre companii. Scopul nostru a fost de a clarifica şi de a da un sens inovațiilor conceptuale.

Premisa de bază este cea a performativității informațiilor publicate de companii. Cu alte cuvinte, obiectivul de durabilitate al celor trei tipuri de capital poate fi atins prin informarea părților interesate cu privire la impactul aspectelor de durabilitate asupra companiei şi la impactul activităților companiei asupra mediului şi a societății în ansamblu (conceptul de "dublă materialitate").

Reglementările europene au evoluat în ultimii zece ani şi prin introducerea unor modificări conceptuale, încărcate de sens şi promotoare de noi valori, care au dat naştere unor inovații juridice. Astfel, termenul "*informații nefinanciare*" folosit în Directiva contabilă (2013/34/UE) a fost eliminat treptat, pentru a se reține în cele din urmă sintagma "*informații privind durabilitatea*" în Directiva (UE) 2022/2464. Integrate în raportarea privind durabilitatea, care devine o componentă a raportului anual al administratorului, ele au un conținut complex, în măsură să reducă decalajul dintre informațiile cerute de părțile interesate şi cele furnizate de întreprinderi. Creşterea complexității informațiilor de raportat a fost însoțită şi de extinderea perimetrului actorilor ce intră sub incidența acestei obligații. Informațiile privind durabilitatea sunt conectate la situațiile financiare şi trebuie auditate de profesionişti autorizați, pentru a fi credibile. O altă inovație majoră este legată de accentul pus pe crearea de valoare, respectiv de introducerea conceptului de "lanț de valoare", care conduce la o extindere a răspunderii persoanei juridice (sau chiar a grupului consolidat) dincolo de actele pentru care este direct responsabilă. Astfel, ea devine răspunzătoare pentru anumite acțiuni ale furnizorilor, subcontractorilor, clienților săi etc.

Aceste schimbări fundamentale sunt încă la început. Trebuie să aşteptăm textele de punere în aplicare şi jurisprudența pentru ca integrarea lor în practica economică să devină eficientă. În orice caz, ele vor avea un impact considerabil asupra profesiei contabile, a raționamentelor profesionale şi a modelelor de interpretare şi control ale analiştilor şi auditorilor financiari. Analiza şi certificarea rapoartelor de gestiune vor necesita o expertiză multidisciplinară. Astfel, de exemplu, inginerii, fizicienii, chimiştii sau biologii vor fi chemați la masa discuțiilor pentru a se pronunța asupra indicatorilor care aparțin disciplinelor lor, pentru a alimenta argumentația, preponderent financiară până acum.

În cele din urmă, curricula universitară şi educația continuă a profesioniştilor vor trebui regândite pentru a permite o abordare globală a performanței, care de la *performanța financiară* a întreprinderii va evolua spre o *performanță societală a lanțului de valori* al întreprinderii. Acesta este un „şantier" extrem de vast care priveşte toate țările şi toate profesiile. Mediul ignoră frontierele.

BIBLIOGRAFIE

Cărți şi articole

1. Aglietta, M. (2004), Régulation et crises du capitalisme, Paris, *Odile Jacob*
2. Austin, J.L. (1970), Quand dire, c'est faire, Paris, *Ed. Le Seuil*
3. Beckers A. (2021), Chaînes de valeur mondiales : théorie et dogme des obligations de l'entreprise, *Revue internationale de droit économique*, vol. 4, t. XXXV
4. Boyer, R. (1997), Théorie de la régulation : les fondamentaux, Paris, *La Découverte*
5. Brovelli J.-P. & Simon, C. (2015), Stop au mirage de la croissance. *Ivry-sur-Seine, Les éditions de l'atelier*.
6. Brundtland G. H. (1987), Notre avenir à tous. *Nations-Unies*, disponibil la: https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf
7. Burlaud, A., Niculescu, M. (2015), Informația non-financiară: o perspectivă europeană, *Audit Financiar*, vol. XIII, nr. 6, p. 43-53.
8. Burlaud, A. & Niculescu, M. (2016), L'information non financière au service d'une "croissance responsable" : perspective européenne. *Revue française de comptabilité*, nr. 495, februarie, Paris, p. 62-66.
9. Burlaud. A, Niculescu, M. (2020), Reflecții asupra conceptului de autoritate: cazul regulilor contabile, *Audit Financiar*, nr. 166, (2)/2020, p. 187-193.

10. Burlaud, A. (2022), Comptabilités. L'empire des nombres. *Caen, EMS*
11. Capron, M. & Quairel-Lanoizelée, F. (2004), Mythes et réalités de l'entreprise responsable. *La Découverte*, Paris
12. Capron, M. & Quairel-Lanoizelée, F. (2007), La responsabilité sociale d'entreprise. *La Découverte*, Paris
13. Christophe, B. (1995), La comptabilité verte. De la politique environnementale à l'écobilan, *De Boeck*, Bruxelles
14. Delaunay, J. (1972), Halte à la croissance ? Enquête sur le Club de Rome, *Fayard*, Paris
15. Dehem, R. (1958), L'efficacité sociale du système économique, *Nauwelaerts*, Louvain.
16. Dumont, R. (1973), L'utopie ou la mort !, *Seuil*, Paris
17. Edgley, C. (2014), A genealogy of accounting materiality, *Critical Perspectives on Accounting*, 25(3), p. 255-271.
18. Freeman, R.E. (1984), Strategic Management: A Stakeholder Approach, *Cambridge University Press*.
19. Gbego, H. (2022), Mettre en place la RSE dans une TPE-PME, *Ordre des experts-comptables*, Paris
20. Gibert, F. & Simon, C. (2021), L'écologie contre le capitalisme. Ce qu'il faut sauver, ce qu'il faut stopper., *Temps Présent*, Paris
21. Giordano-Spring, S. & Villesèque-Dubus, F. (2022), Reporting et pilotage des organisations pour une société résiliente. La comptabilité et le contrôle à l'épreuve de la crise Covid. *Caen*, EMS
22. Guibentif, P. (1079), Les effets du droit comme objet de la sociologie juridique. Réflexions méthodologiques et perspectives de recherche., *Travail CETEL nr. 8*, Genève, Université de Genève, CETEL, p. 33-34
23. Hill, C.W. et Jones, T.M. (1992). Stakeholder agency theory, *Journal of Management Studies*, vol. 29, pp. 131-134.
24. Jensen, M. C., & Meckling, W. H. (2019), Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure. *Corporate Governance,* p. 77-132.
25. Laufer, R., Burlaud, A. (2022), Légitimité, *Encyclopédie du management public*, Paris, IGPDE, p. 419-423
26. Legeais, R. (1973), Clefs pour le droit, *Seghers*, Paris,
27. Lettre Encyclique (2015), Laudatio si' sur la sauvegarde de la maison commune, *Saint- Siège*
28. Malthus, T. R. (1992), Essai sur le principe de population, *Flammarion Paris*, Première édition en anglais: 1798.
29. Meadows, D. H., Meadows, D. L., Randers, J. & Behrens, W. (1972), The Limits to Growth, *Universe Books*. Traduction (2012) : Les Limites à la croissance (dans un monde fini), Paris, éd. *Rue de l'Échiquier*
30. Mincké, Ch. (1998), Effets, effectivité, efficience et efficacité du droit : le pôle réaliste de la validité, *Revue interdisciplinaire d'études juridiques*, Vol. 40 (1), p.115-151
31. Niculescu, M., Galabov, A. (2023), L'interprétation de la loi de l'économie sociale : perspective économique et sociologique, *Honorem, Brânduşa Ştefănescu*, Bucarest, Ed. Hamangiu
32. Orléan, A. (2013), Le néolibéralisme entre théorie et pratique, Entretien avec André Orléan, *Cahiers philosophiques*, nr. 133, p. 9-20
33. Perman, R., Ma, Y., McGilvray, J. & Common, M. (2003). Natural resource and environmental economics (3rd ed.), *Pearson Education*
34. Protin, P., Gonthier-Besacier, N., Disle, CH., Bertrand, F. & Périer, S. (2014), L'information non financière. Clarification d'un concept en vogue, *Revue française de gestion*, nr. 242, p. 37-47
35. Rambaud, A. *et al*. (2022), Mesure et définition d'impacts extra-financiers des investissements : retour des théories et pratiques de l'Impact Investing et apports possibles de la comptabilité, *ANC*, Paris
36. Raworth, K. (2018), La théorie du donut : l'économie de demain en 7 principes, *Ed. Plon*, Paris
37. Richard, J. & Plot, E. (2014), La gestion environnementale, *La Découverte*, Paris
38. Rockström, J. *et al*. (2021), Breaking Boundaries: The Science Behind our Planet, *DK*
39. Sen, A. (2003), Un nouveau modèle économique. Développement, justice, liberté, Paris, *Odile Jacob*
40. Slingeneyer, T. & Vogliotti, M. (2019), Les nouveaux chemins de la légalité. Au-delà de la modernité juridique, Bruxelles, *Presses de l'Université Saint-Louis*
41. Spremann, K. (2010). Old and New Financial Paradigms. În G. Eilenberger, S. Haghani, A. Kötzle, K. Reding, & K. Spremann (Eds.), *Current Challenges for Corporate Finance: A Strategic Perspective* (p. 7–26).

42. Commisia Europeană (2022), Annual Report on European SMEs 2021/22, SMEs and environmental sustainability, *SME Performance Review* 2021/2022, p. 79-90

Texte reglementare

1. COM(2018) 97 final Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliul European, Consiliu, Banca Centrală Europeană, Comitetul Economic şi Social European şi Comitetul Regiunilor: *Finanțarea creşterii durabile*
2. COM(2019) 640 final Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliul European, Consiliu, Banca Centrală Europeană, Comitetul Economic şi Social European şi Comitetul Regiunilor: *Pactul verde european*
3. COM(2021) 390 final Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliul European, Consiliu, Banca Centrală Europeană, Comitetul Economic şi Social European şi Comitetul Regiunilor: *Strategia pentru finanțarea tranziției către o economie durabilă*
4. COM(2022) 71 final 2022/0051 (COD) Propunere de Directivă a Parlamentului european şi a Consiliului *privind diligența necesară în materie de durabilitate a întreprinderilor şi de modificare a Directivei (UE) 2019/1937*
5. Directiva (UE) 2022/2464 a Parlamentului European şi a Consiliului din 14 decembrie 2022 *de modificare a Regulamentului (UE) nr. 537/2014, a Directivei 2004/109/CE, a Directivei 2006/43/CE şi a Directivei 2013/34/UE în ceea ce priveşte raportarea privind durabilitatea de către întreprinderi*
6. Directiva 2013/34/UE a Parlamentului European şi a Consiliului din 26 iunie 2013 *privind situațiile financiare anuale, situațiile financiare consolidate şi rapoartele conexe ale anumitor tipuri de întreprinderi*, de modificare a Directivei 2006/43/CE a Parlamentului European şi a Consiliului şi de abrogare a Directivelor 78/660/CEE şi 83/349/CEE ale Consiliului
7. Directiva 2014/95 a Parlamentului European şi a Consiliului din 22 octombrie 2014 *de modificare a Directivei 2013/34/UE în ceea ce priveşte prezentarea de informații nefinanciare şi de informații privind diversitatea de către anumite întreprinderi şi grupuri mari*
8. Ordinul MFP Nr. 1938/2016 din 17 august 2016 de *modificare şi completare a anumitor norme contabile*
9. Ordinul Ministrului Finanțelor Publice (OMFP) 1802/2014 şi OMFP 2844/2016, cu modificările şi completările ulterioare, precum şi în reglementările specifice pentru entitățile financiare din sectoarele reglementate de BNR şi ASF, prin acte normative specifice
10. Propunere de Directivă a Parlamentului European şi a Consiliului *de modificare a Directivei 2013/34/UE, a Directivei 2004/109/CE, a Directivei 2006/43/CE şi a Regulamentului (UE) nr. 537/2014 în ceea ce priveşte raportarea de către întreprinderi de informații privind durabilitatea*
11. Propunere de REGULAMENT AL PARLAMENTULUI EUROPEAN ŞI AL CONSILIULUI, din 13.06.2023, privind transparența şi integritatea activităților de rating de mediu, social şi de guvernanță (ESG) {SEC(2023) 241 final} – {SWD(2023) 204 final} – {SWD(2023) 207 final}.
12. Regulamentul (UE) 2019/2088 al Parlamentului European şi al Consiliului *privind informațiile privind durabilitatea în sectorul serviciilor financiare*
13. Regulamentul (UE) 2020/852 al Parlamentului European şi al Consiliului *privind instituirea unui cadru care să faciliteze investițiile durabile şi de modificare a Regulamentului (UE) 2019/2088 (Regulamentul Taxonomie)*
14. Regulamentul delegat (UE) 2021/2139 al Comisiei din 4 iunie 2021 de completare a Regulamentului (UE) 2020/852 al Parlamentului European şi al Consiliului prin stabilirea criteriilor tehnice de examinare pentru a determina condițiile în care o activitate economică se califică drept activitate care contribuie în mod substanțial la atenuarea schimbărilor climatice sau la adaptarea la schimbările climatice şi pentru a stabili dacă activitatea economică respectivă aduce prejudicii semnificative vreunuia dintre celelalte obiective de mediu
15. Regulamentul delegat(UE) 2021/2178 al Comisiei din 6 iulie 2021 de completare a Regulamentului (UE) 2020/852 al Parlamentului European şi al Consiliului prin precizarea conținutului şi a modului de prezentare a informațiilor care trebuie furnizate de întreprinderile care fac obiectul articolului 19a sau 29a din Directiva 2013/34/UE în ceea ce priveşte activitățile economice durabile din punctul de vedere al mediului şi prin precizarea metodologiei pentru respectarea acestei obligații de furnizare de informații

Anexa 1: Perimetrul de raportare privind informațiile nefinanciare şi de durabilitate. Demers comparativ

Directiva (UE) 2014/95	Directiva (UE) 2022/2464
Declarația nefinanciară	**Raportarea privind durabilitatea**
Întreprinderile mari care sunt entități ***de interes public*** european, în sensul articolului 1 litera (a) punctul 1 din Directiva contabilă[1], care intră sub incidența legislației unui stat membru şi ale căror valori mobiliare sunt admise la tranzacționare pe o piață reglementată din Uniune, având: - peste 500 de angajați pe parcursul exercițiului financiar; - cifra de afaceri > 40 milioane EUR şi/sau - total bilanț > 20M€.	***Marile societăți din UE şi din afara UE* cotate** pe o piață reglementată europeană care îndeplinesc cel puțin două dintre următoarele criterii: - peste 250 de angajați pe parcursul exercițiului financiar; - cifra de afaceri > 40 milioane EUR şi/sau - total bilanț > 20 milioane EUR.
	Alte mari companii UE Toate celelalte mari întreprinderi europene care îndeplinesc cel puțin două dintre următoarele criterii: - peste 250 de angajați pe parcursul exercițiului financiar; - cifra de afaceri > 40 milioane EUR şi/sau - total bilanț > 20 milioane EUR.
	Alte mari companii din afara Europei Societăți din afara Europei cu o cifră de afaceri de peste 150 de milioane EUR în UE şi cel puțin o filială sau sucursală în Uniune[2]
	IMM-urile listate pe o piață reglementată europeană Toate IMM-urile din UE şi din afara UE incluse pe o piață reglementată a UE, cu excepția microîntreprinderilor

Sursa: Prelucrare după Directiva (UE) 2015/95 şi Directiva (UE) 2022/2464

Anexa 2. Conținutul informațiilor de raportat. Abordare comparativă

Directiva (UE) 2014/ 95	Directiva (UE) 2022/ 2464
Informații nefinanciare	**Informații privind durabilitatea**
I. Informații despre dezvoltarea, performanța, poziția şi impactul companiei O scurtă descriere a modelului de afaceri al companiei	*I.* ***Informații privind aspectele legate de durabilitate şi domeniile de informare*** O scurtă descriere *a modelului de* afaceri şi a strategiei companiei - gradul de reziliență a modelului şi a strategiei de afaceri a companiei - *oportunitățile* legate de aspectele de durabilitate; - planurile întreprinderii, inclusiv acțiunile de implementare şi planurile financiare şi de investiții aferente (...); - modul în care modelul şi strategia de afaceri ale companiei iau în considerare interesele *părților interesate şi impactul* companiei asupra problemelor de durabilitate; - modul în care compania *şi-a implementat* strategia în ceea ce priveşte aspectele legate de durabilitate Informații privind **resursele intangibile** esențiale şi modul în care modelul de afaceri al companiei depinde în mod fundamental de aceste resurse Obiectivele de durabilitate şi termenele lor limită (...) O descriere a progreselor înregistrate în direcția atingerii obiectivelor O declarație cu privire la fundamentarea obiectivelor de mediu pe dovezi ştiințifice concludente O descriere a rolului organismelor administrative, de conducere şi de supraveghere în ceea ce priveşte aspectele legate de durabilitate şi o descriere a expertizei şi competențelor acestora
O **descriere a politicilor companiei** cu privire la aceste aspecte şi a procedurilor de diligență necesară implementate.	O **descriere a politicilor companiei** cu privire la aspectele legate de durabilitate. Informații privind existența unor sisteme de stimulare legate de aspectele de durabilitate oferite membrilor organelor administrative, de conducere şi de supraveghere. Descrierea: - procesului de **diligență necesară** implementată (...)

[1] Societăți pe acțiuni, societăți cu răspundere limitată, societăți în comandită pe acțiuni – în România, respectiv: societăți pe acțiuni, societăți cu răspundere limitată, societăți pe acțiuni si societăți pe acțiuni simplificate – în Franța.

[2] Directiva (UE) 2022/2464, Considerentul 20

Directiva (UE) 2014/ 95	Directiva (UE) 2022/ 2464
Informații nefinanciare	**Informații privind durabilitatea**
Rezultatele acestor politici	- principalul impact negativ, real sau potențial, legat de activitățile proprii ale societății şi de lanțul de valori al acesteia (...); - orice măsuri luate de întreprindere pentru a preveni, a atenua, corecta sau elimina efectele negative reale sau potențiale şi rezultatul obținut în această privință.
Principalele riscuri legate de aceste probleme	O **descriere a principalelor riscuri** pentru companie legate de: - acțiunile proprii ale societății; - lanțul său valoric. Indicatori de risc
II. Informații despre mediu Impactul actual şi previzibil al operațiunilor companiei privind: - mediul înconjurător; - sănătatea şi securitatea; - utilizarea energiei regenerabile şi/sau neregenerabile; - emisiile de gaze cu efect de seră; - utilizarea apei; - poluarea aerului.	II. **Informații privind următorii factori de mediu:** (i) atenuarea schimbărilor climatice, inclusiv în ceea ce priveşte emisiile de gaze cu efect de seră (...); (ii) adaptarea la schimbările climatice; (iii) resurse acvatice şi marine; (iv) utilizarea resurselor şi economia circulară; (v) poluarea; (vi) biodiversitatea şi ecosistemele.
III. Aspecte sociale şi de personal privind: - măsurile luate pentru a asigura egalitatea de gen; - punerea în aplicare a convențiilor fundamentale ale Organizației Internaționale a Muncii (OIM); - condițiile de muncă; - dialogul social; - respectarea dreptului lucrătorilor de a fi informați şi consultați; - respectarea drepturilor sindicale; - sănătatea şi securitatea în muncă; - dialogul cu comunitățile locale şi măsurile luate pentru asigurarea protecției şi dezvoltării acestor comunități; - prevenirea corupției; - prevenirea încălcărilor drepturilor omului	**III. Informații privind factorii sociali şi ai drepturilor omului:** (i) egalitatea de tratament şi **egalitatea de şanse pentru toți, inclusiv egalitatea de gen** şi remunerarea egală pentru muncă de valoare egală, formarea şi dezvoltarea competențelor, ocuparea forței de muncă şi incluziunea persoanelor cu handicap, măsurile de combatere a violenței şi a hărțuirii la locul de muncă şi diversitatea; (ii) **condițiile de muncă**, inclusiv securitatea locului de muncă, timpul de lucru, salariile decente, dialogul social, libertatea de asociere, existența comitetelor de întreprindere, negocierile colective, inclusiv proporția lucrătorilor care intră sub incidența convențiilor colective, drepturile lucrătorilor la informare, consultare şi participare, echilibrul dintre viața profesională şi cea privată; sănătate şi siguranță; (iii) **respectarea drepturilor omului**, a libertăților fundamentale, a principiilor şi standardelor democratice, astfel cum sunt prevăzute în Legea internațională a drepturilor omului şi în alte convenții fundamentale ale Organizației Națiunilor Unite (...).
Face referire la Declarația de guvernanță corporativă, cf. art. 20 din Directiva contabilă	**IV. Informații privind factorii de guvernanță**: (i) **rolul organelor administrative, de conducere şi de supraveghere** ale întreprinderilor în ceea ce priveşte aspectele legate de durabilitate, precum şi componența acestora, precum şi expertiza şi competențele acestora [...]; ii) principalele caracteristici ale sistemelor de control intern şi de gestionare a riscurilor companiei, în raport cu (...) durabilitatea; (iii) etica şi cultura corporativă, inclusiv lupta împotriva corupției, protecția avertizorilor şi bunăstarea animalelor; (iv) activitățile şi angajamentele întreprinderii legate de exercitarea influenței sale politice, inclusiv activitățile sale de reprezentare a intereselor; (v) **gestionarea şi calitatea relațiilor cu clienții, furnizorii şi grupurile afectate** de activitățile societății, inclusiv practicile de plată, în special în ceea ce priveşte întârzierea efectuării plăților către întreprinderile mici şi mijlocii.

Sursa: Prelucrare după Directiva (UE) 2014/95 şi Directiva (UE) 2022/2464